

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**EĞİTİMCİ OLMAYAN HİZMETLİ PERSONELİN ÖRTÜK PROGRAM
ÇERÇEVESİNDE ÖĞRENCİLERİN DUYUŞSAL GELİŞİMİNE OLAN
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa DEMİR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mustafa CİNOĞLU

KİLİS
HAZİRAN 2013

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**EĞİTİMCİ OLMAYAN HİZMETLİ PERSONELİN ÖRTÜK PROGRAM
ÇERÇEVESİNDE ÖĞRENCİLERİN DUYUŞSAL GELİŞİMİNE OLAN
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Mustafa DEMİR

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

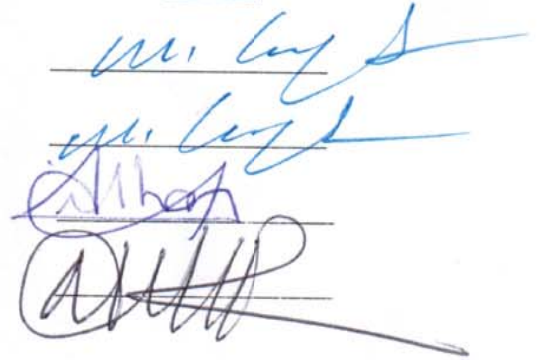
Yrd. Doç. Dr. Mustafa CİNOĞLU (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa CİNOĞLU (Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Nail İLHAN (Üye)

Yrd. Doç. Dr. M. Diyaddin YAŞAR (Üye)

İmzası

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

SBE Müdürü

T. C.

KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu ve bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.(27/06/2013)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Mustafa DEMİR

İmzası

.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızda Kahramanmaraş ili Türkoğlu ilçesi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilk ve ortaokullarda görev yapan eğitimci olmayan hizmetli personellerin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimlerine olan etkisi, gözlem ve paydaş (okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve hizmetliler) görüşlerine dayalı olarak ortaya çıkarılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak gözlem ve görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu ile örnek olaylar üzerinden paydaşların görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüşme formundaki sorular oluşturulurken soruların uygunluğu altı uzman tarafından kontrol edilmiştir.

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde, Kahramanmaraş ili Türkoğlu ilçesindeki okullarda çalışan eğitimci olmayan hizmetli personellerin öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Araştırmamın her safhasında yardımını ve desteğini esirgemeyen, yüksek lisans tez danışmanım Yrd. Doç Dr. Mustafa Cinoğlu'na, görüşmelerin yapılması aşamasında yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarıma, kardeşlerime ve eşime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KİLİS-2013

MUSTAFA DEMİR

ÖZET

Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisinin İncelenmesi

DEMİR, Mustafa

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mustafa CİNOĞLU

Haziran 2013

Araştırmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilk ve ortaokullarda görev yapan eğitimci olmayan hizmetli personellerin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimlerine olan etkisini, gözlem ve paydaş görüşlerine dayalı olarak ortaya çıkarmaktır.

Veri toplamak amacıyla görüşme ve katılımcı gözlem yapılmıştır. Eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisi ile ilgili 14 soruluk bir soru havuzu oluşturulmuş, uzman görüşü de alınarak 14 soru 9 soruya indirilmiş ve bir görüşme formu düzenlenmiştir. Görüşme formundaki sorularla; hizmetli personelin örtük program çerçevesindeki tutum ve davranışlarını yansıtacak örnek durumlar verilerek, hizmetli personelin öğrencinin duyuşsal gelişimine nasıl etki edeceğine ilişkin paydaş görüşlerini toplamak amaçlanmıştır. Çalışmada örneklem uygun durum örnekleme yoluyla oluşturulmuştur. Örneklem olarak Kahramanmaraş ili Türkoğlu ilçesindeki 3 ilköğretim okulundaki paydaşlar ulaşım, zaman ve bilgi toplama kolaylığı dikkate alınarak seçilmiştir. Paydaş görüşlerinden elde edilen veriler nitel analiz yönteminin betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Açık uçlu sorulara verilen yanıtlar paydaşlar için ayrı ayrı analiz edilerek paydaşların eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisi hakkındaki görüşleri belirlenmiştir.

Araştırmada hizmetli personelin, öğrencilerle etkileşimi ve model olma özelliğinden dolayı öğrencilerin duyuşsal gelişimi üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitimci olmayan personel, duyuşsal gelişime etki, hizmetli personel.

ABSTRACT

The Effects of Non-Academic Staff on The Affective Improvement of The Students In Terms of Hidden Curriculum.

DEMİR, Mustafa

Post Graduate Thesis, Department of Educational Sciences

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mustafa CİNOĞLU

June 2013

The purpose of this study is to discover the effects of non-academic staff who work in public schools on the affective improvement of students in terms of hidden curriculum depending on observation and the opinions of the shareholders.

In order to collect data, participant observation and interviews were conducted. A collection of questions which has 14 items about the effects of non-academic staff on the affective improvement of students in terms of the hidden curriculum was prepared, seeking the opinions of experts; an interview form was arranged by decreasing the number of questions from 14 to 9. With the questions in the interview form; by giving sample situations reflecting the attitudes and behaviors of janitor staff in terms of hidden curriculum, it is aimed to collect the opinions of the shareholders on how the janitor staff will affect the affective improvement of the students. In this study sample was created by sampling the appropriate status. Shareholders in 3 primary schools in Türkoğlu district of Kahramanmaraş province are chosen as samplings in the study, concerning the convenience of transportation, time and collecting data. The data collected from the opinions of the shareholders is analyzed with the descriptive statistics technique of the quantitative analysis method. The open-ended questions were analyzed separately for each shareholder, then the results of the analysis were united and the opinions of the shareholders on the effects of the non-academic staff on the affective improvement of the students are determined.

It emerged in the study that due to the interaction and following as models relations, the janitor staff is effective on the affective improvement of the students.

Keywords: Non-academic staff, affective improvement, effects on education, janitor staff

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı	4
1.2 Problem Cümlesi	4
1.3 Alt Problemler	4
1.4 Araştırmanın Önemi	5
1.5 Sınırlılıklar.....	5
BÖLÜM 2	6
KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1 Örtük Program Kavramı	6
2.2 Örtük Programın Kapsamı.....	7
2.2.1 Okulun İdari ve Sembolik Araç Düzenlemeleri	8
2.2.2 Okul ve Çevresindeki Etkileşimler	9
2.2.3 Sınıf İklimi.....	9
2.3 Örtük Program ve Duyuşsal Özellikler	11
2.4 Okullarda Eğitimci Olmayan Hizmetli Personel	13
BÖLÜM 3	16
YÖNTEM	16
3.1. Yöntem	16
3.2. Çalışma Grubu.....	16
3.3. Veri Toplama Araçları.....	18
3.4. Verilerin Analizi.....	18

BÖLÜM 4.....	20
BULGULAR VE YORUM	20
4.1 Öğrencilerin, Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Örtük Program Çerçevesinde Kendilerinin Duyuşsal Gelişimlerine Etkisi Hakkındaki Görüşleri.	21
4.2 Öğretmenlerin; Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisi Hakkındaki Görüşleri	30
4.3. Okul Yöneticilerinin; Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisi Hakkındaki Görüşleri	39
4.4. Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkileri Hakkındaki Görüşleri.....	47
4.5 Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimlerine Etkisi İle İlgili Gözlem Bulguları	54
BÖLÜM 5.....	57
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	57
5.1 Sonuç ve Tartışma	57
5.2 Öneriler	61
KAYNAKÇA	62
EKLER.....	67
ÖZGEÇMİŞ.....	70

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>		<u>Sayfa No</u>
1	Örnekleme Oluşturan Kişilerin Özellikleri.....	21
2	Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Etkisi İle İlgili Öğrenci Görüşleri.....	24
3	Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Etkisi İle İlgili Öğretmen Görüşleri.....	35
4	Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Etkisi İle İlgili Okul Yöneticisi Görüşleri.....	45
5	Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Etkisi İle İlgili Kendi Görüşleri.....	53

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Eğitim, insanlığın yeryüzünde vuku bulmasından bu yana bilenle bilmeyen arasında ya da kaynak ve hedef kitle arasında süregelen bir kavramdır. Eğitim kavramı işlevi göz önüne alınarak birçok eğitimci tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Yalın (2008)'a göre eğitim, toplumda hoşgörü ve anlayışı arttıran bir etmendir. Eğitim düzeyi arttıkça, sorunlara bulunan çözümler zenginleşmekte ve farklılıklara saygı artmaktadır. Yıldırım (1983), eğitimi insan davranışlarında bilgi, beceri, anlayış, ilgi, tavır, karakter ve sair önemli sayılan kişilik nitelikleri yönünden belirli değişmeler sağlamak amacıyla yürütülen düzenli bir etkileşim olarak eğitimi tanımlarken, Fidan (1986) eğitimi, insanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci olarak tanımlamaktadır (akt. Sönmez, 2011). Genel anlamda eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yolu ile ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1974). Sönmez (2011) ise eğitimin politik sistemle ilişkisine dem vurarak her devletin kendi ideolojisini ve politik anlayışını, yeni yetişen kuşaklara aktarmak ve benimsetmek istediğini vurgulamıştır. Bunun da genellikle okullar ve yetişek yoluyla yapıldığını, bu nedenle eğitimi; resmi ideolojinin genç kuşaklara aktarılma süreci olarak tanımlamıştır.

Eğitim tanımları dikkatli bir şekilde irdelendiğinde, eğitimin; toplumun ve bireyin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde donanımlı nesiller yetiştirmek için yapılan eylemler dizisi olduğu çıkarımı yapılabilir. Bu amaçlara yönelik bireyler yetiştirebilmek için her eğitim sistemi bir eğitim programına ihtiyaç duymaktadır. Eğitim programı da tıpkı eğitim gibi farklı eğitimciler tarafından farklı şekilde tanımlanmıştır. Tyler, Taba gibi birçok davranışçı ekole eğilim gösteren eğitimci, eğitim programını istendik hedef ve davranışların kazanılması için stratejilerin belirlendiği yazılı doküman ya da eylem planı olarak tanımlamışlardır. Johnson (1967) eğitim programını öğrenme ürünlerinin yapılandırılması olarak kabul ederken

(akt. Demirel, 2010); Demirel (2010) ise eğitim programını öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yolu ile sağlanan öğrenmeye ilişkin yaşantısal düzenek olarak tanımlamıştır.

Literatürde eğitim programı ile ilgili yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar çoğunlukla eğitim programının unsurları ile bu unsurların kimler tarafından geliştirilebileceği üzerinde dururken bazı çalışmalar da eğitim programlarının okullarda uygulanma sürecini yakından inceleyerek, öğrencilerin yazılı olan programın yanı sıra yazılı hale getirilmemiş, açıkça söylenmeyen ve eğitim unsurları ile etkileşim sonucu öğrencinin karşı karşıya kaldığı bir program olduğunu da ileri sürülmüştür. Bu yüzden bu yazarlar eğitim programını ikiye ayırmışlardır. Birincisi; resmi ve yetkili kurumlar tarafından hazırlanan ve okulların aynen uymakla yükümlü oldukları program olan resmi program, ikincisi; resmi program gibi açık ve belirgin olmayan ancak sosyal ve toplumsal etkileşimler sonucu ortaya çıkan, öğrencilerin resmi programdan daha çok etkilendiği örtük program (hidden curriculum)'dır (Wren 1999; Yüksel, 2004). Vallance (1983), örtük program için “açıkça belirtilmemiş program”, “gizli program”, “okullaşmanın akademik olmayan çıktıları” ve “okullaşmanın insana yaptıkları” ifadelerinin de kullanıldığını belirtmiştir. Tezcan (2003) ise örtük program kavramı yerine “gizli müfredat” ifadesini kullanmıştır.

Öğrencilerin sosyal ve toplumsal etkileşimi sonucu resmi programdan daha etkili olan örtük program kavramı ilk defa Jackson tarafından kullanılmıştır (Kohlberg, 1983; Lynch, 1989; Yüksel, 2004). Jackson (1968; 1983), örtük program kavramını, okullarda uygulanan programlarda; bilginin sadece bir kaynaktan diğer alıcıya aktarılması görevinin yerine getirilmesi olmadığını göstermek için kullanmıştır. Ayrıca Jackson'a göre eğitim, bir sosyalleşme sürecidir ve öğrencilere eğitim süreci içerisinde, toplumsal olarak kabul edilmiş bilgilerin yanında, yine toplumsal olarak kabul görmüş değer ve normlar aktarılır. Öğrenciler de okuldaki ve sınıftaki etkileşimler sonucunda resmî programlarda belirtilmeyen örtük program çerçevesinde bazı öğrenmeler edinirler. Örtük program, okuldaki toplumsallaşma ve etkileşim süreci vasıtasıyla toplumun norm ve ahlaki değerlerinin aktarılmasında etkin ve gizli bir şekilde kullanılmaktadır (Giroux, 1983; Akt. Skelton, 1997).

Tezcan (2003)'a göre ise örtük program, okulun sosyo-kültürel yapısını oluşturan birçok faktörü kapsamaktadır. Öğretmen ve yöneticilerin davranışları, yaklaşımları, inançları, değer yargıları, okul atmosferinin niteliği, değerleri, okul içi ortamın öğrencilere sağladığı etkileşim örüntüsü, okul içi yazılı olmayan kuralları, rutinleri, disiplini, otoriteye itaat etme gibi birçok etken bu kültürel yapının içerisine girmektedir. Örtük program, sınıflarda ve okullarda öğrenme sürecinin birer parçası olan, çoğu zaman farkına varılmayan veya bilerek yöneltilmeyen bütün bilgi, değer ve inançları kapsamaktadır (Horn, 2003).

Livesey (2005), okulda öğrenilenlerin yanı sıra, öğrenmenin nasıl gerçekleştiğinin incelenmesine ve sınıfta gerçekte neler olup bittiğine de bakılması gerektiğini vurgulamıştır (akt. Veznedaroğlu, 2007). Ona göre eğitimsel süreci çevreleyen sosyal ilişkilerin doğası ve sınıflarda ortaya çıkan etkileşim süreci de incelenmelidir. Öğrencilere kazandırılmak istenen tüm özellikler resmî programlarda yer almamakta, toplumun ya da bireylerin bazı değer ve düşüncelerini değiştirmede örtük program kullanılmaktadır. Bu çerçevede örtük program, resmi programın içerisinde var olmayan okul kurallarını, düzenlemeleri, fiziksel ve sosyal çevrenin öğrencilerin üzerine etkisini ve resmi programın başarmakta zorluk yaşayacağı birçok duyuşsal hedefi kapsamaktadır.

Eğitim programlarında belirlenen hedefler kendi başına bir anlam ifade edemezler. Bir eğitim programı ancak uygulayıcılarının müdahalesi ile bir kimlik kazanır. İyi bir şekilde planlandığı düşünülen bir eğitim programı uygulayıcıların kişilik, beceri, mesleki yeterlilik ve ruh hali gibi sebeplerin etkisi ile geçersiz bir program haline dönüşebilir ya da çok yeterli işlediği düşünülmeyen bir program da bu uygulayıcıların resmi program haricinde örtük program çerçevesinde sergiledikleri üstün performansları ile eğitim programını mükemmel işler hale dönüştürebilirler. Bu yüzden eğitim programlarında hedeflenen kazanımların elde edilebilmesinde programın içeriğinin ne olduğu kadar, uygulamaya yardımcı personel dâhil bütün personelin niteliğinin de ne düzeyde olduğu büyük önem taşımaktadır.

Okul ve sınıf içerisinde arkadaşlarının, özellikle yönetici ve öğretmenlerin tutum ve davranışlarıyla ortaya çıkan öğrenme yaşantılarının, öğrencilerin eğitimlerine etkisi Doğanay & Sarı (2004), Sarı (2007), Yüksel (2002; 2005),

Veznedaroğlu (2007) ve Yangın & Dindar'ın (2010) yaptıkları çeşitli çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır. Literatür tarandığında sınıf içi ve sınıf dışı öğrencinin sıklıkla etkileşimde bulunduğu eğitimci olmayan fakat eğitime yardımcı hizmetli personellerin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimi üzerine etkisi ile ilgili ülkemizde yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma bir devlet okulunda görev yapan eğitimci olmayan hizmetli personelin; örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisini öğrenmek için yapılan bir durum çalışmasıdır.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada okullarda görev yapan eğitimci olmayan hizmetli personelin; örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisinin gözlem ve paydaş (okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve hizmetliler) görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.2 Problem Cümlesi

Okullarda görev yapan eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisi hakkındaki paydaş görüşleri nasıldır?

1.3 Alt Problemler

1. Öğrencilerin, eğitimci olmayan hizmetli personelin, örtük program çerçevesinde kendilerinin duyuşsal gelişimlerine olan etkisi hakkındaki görüşleri nelerdir?

2. Öğretmenlerin, eğitimci olmayan hizmetli personelin, örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisi hakkındaki görüşleri nelerdir?

3. Okul Yöneticilerinin, eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisi hakkındaki görüşleri nelerdir?

4. Eğitimci olmayan hizmetli personelin, örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkileri hakkındaki kendilerinin görüşleri nelerdir?

1.4 Araştırmanın Önemi

İlköğretim okullarında görev yapan eğitim hizmetlerine yardımcı olan personeller, öğrencilerin eğitim süreçlerinde arka planda kalan ve etkisi göz ardı edilen personellerdir. Eğitimci olmayan personeller okulların fiziki ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte, örtük program çerçevesinde öğrencilerle etkileşimi sonucu duyuşsal açıdan öğrencileri olumlu ya da olumsuz şekillerde etkilemesi muhtemel unsurlardan bir tanesidir. Öğrencilerin örtük program çerçevesinde etkileşimde olduğu ve etkilendiği öğretmen, okul yöneticisi ve öğrencilerle ilgili birçok çalışma yapılmış tır. Fakat bu konu ile ilgili literatür taramasında çok fazla sistematik bir araştırma ya da veriye rastlanmamıştır. Bu eksiklikten hareketle, bu çalışmada eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimi üzerine etkisine ilişkin olarak elde edilecek bulgular araştırmacı ve uygulamacılar için önemli bir değer ifade edecektir.

1.5 Sınırlılıklar

Çalışmamızda en doğru sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır; ancak çalışmamız da her çalışmada olabileceği gibi bazı sınırlılıkları barındırmaktadır. Bu sınırlılıklar;

1. Eğitimci olmayan hizmetli personelin, öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisi ile ilgili elde edilen görüşme ve gözlem verileriyle sınırlıdır.
2. Yapılan görüşmeler 3 okulda bulunan ve görüşmeyi kabul eden 32 öğrenci, 30 öğretmen, 6 okul yöneticisi ve 3 hizmetli personel ile sınırlıdır.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Örtük Program Kavramı

Okul ve sınıfta uygulamak için önceden planlanan resmi bir programdan başka, öğrencilerin eğitim öğretimi süresince okul veya sınıfta bulunan kişilerle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan bir başka program daha bulunmaktadır (Wren 1999; Yüksel, 2004). Bu programa örtük program (hidden curriculum) adı verilmektedir. Vallance (1983), örtük program kavramına karşılık olarak açıkça belirtilmemiş program, gizli program, okullaşmanın akademik olmayan çıktıları ve okullaşmanın insana yaptıkları ifadelerinin de kullanıldığını belirtmiştir. Tezcan (2003) ise örtük program kavramı yerine gizli müfredat ifadesini kullanmıştır

Örtük program kavramı ilk olarak Jackson (1968) tarafından kullanılmıştır. Jackson (1968; 1983) örtük program kavramını, okullarda sadece bilgi aktarımı olmadığını, okulların farklı görevler de yerine getirdiğini belirtmek için kullanmıştır. Örtük program resmi program dışında kalan bütün öğeleri kapsayan bir unsur olduğu için çok geniş bir kapsama sahiptir. Bu kapsam genişliği yüzünden farklı alanlardaki yazarlar örtük programa farklı anlamlar atfetmişlerdir. Örtük program sosyologların birçoğuna göre okullaşma anlamında kullanılırken, bir grup teorisyene göre öğrencilerin ne öğrendiğinin önemi dersleriyle değil, öğrendiği değerler ve inançlarla ilintilidir şeklinde ifade edilmiştir.

Tezcan (2003)'a göre örtük program öğrencilerin günlük eğitsel rutinler çerçevesinde öğrendikleri, özümstedikleri anlam, inanç ve doğruları ifade eder. Örtük programa konu olan norm, değer ve inançlar, okul ve sınıf içindeki toplumsal ilişkilerde görülmesinden başka resmî formal bir ortamda da aktarılır. Öğrencilere, okullarda resmî programlarda belirlenen bilgi ve değerlerden daha fazla şeyler öğretilir. Bu süreç, sistematik ve başarılı biçimde sürekli olarak işler. Örtük program değerlerin aşılması, siyasal toplumsallaşma, itaat ve uyumlu olmaya yönelik yetiştirme, geleneksel sınıf yapısının sürdürülmesi gibi işlevleri yerine getirir. Örtük

program ile gerçekleştirilen bu işlevler genellikle toplumsal denetim olarak nitelendirilir. Böylece örtük program, okul içinde öğrencilerin eğitilmelerinde bir toplumsal denetim işlevi görerek var olan düzenin devamında önemli bir rol oynar. Bu rol, program içindeki bilgilerin tarafsız olmadığını gösterir. Programa seçilen bilgiler, bir grubun meşru olarak kabul edilen bilgileridir. Bir grubun ya da bazı grupların bilgilerinin meşru ve resmî bilgi olarak tanımlanması, ötekilerin bilgilerinin dışlanmasını ve o toplumda kimin iktidar ve güç sahibi olduğunu gösterir. Örtük program ile ortaya konulan egemen kültür, ötekilerin (işçiler, azınlıklar, ırksal azınlıklar gibi) bilgi ve deneyimlerini programda dikkate almaz. Bu da, iktidarda olan grup ya da grupların müfredatta, kendi konumlarını meşrulaştırıcı bilgi ve değerlere yer verdiğine işaret eder (İnal, 1998: 41).

Lynch' (1989) de örtük programın, okulun sosyal gereklerini yerine getirmekten ibaret olduğunu, eğer öğrenci buna uyarsa, bu ona ödül getirir, ancak bu durum aynı zamanda yaratıcılığın önünü de kesmiş olur şeklinde ifade etmiştir.

2.2 Örtük Programın Kapsamı

Örtük program resmi programda belirtilen hedef ve etkinlikler dışında kalan okul içi ve okul dışı yapılan bütün eğitim uygulamalarını kapsamaktadır. Bu yüzden örtük programın kapsamı, resmi programa göre çok daha geniştir. Örtük programın kapsamını ortaya çıkarmak için yapılan çalışmalar tarandığında, öğrencilerin resmi program dışında üç temel kaynaktan etkilendiğini ve bu kaynakların örtük programın kapsamlarını oluşturduğunu görmekteyiz (Demirel, 1999; Tezcan, 2003; Vallance, 1983; Yüksel, 2004). Örtük programın kapsamıyla ilgili farklı sınıflandırmalar ya da isimlendirmeler geliştirilebilir. Nitekim Veznedaroğlu (2007) okul ikliminin etkisini ön plana çıkarmak için Yüksel (2004)'in "okulun idari ve örgütsel araç ve düzenlemeleri" kategorisine "okul iklimi" adını vermiştir. Bu çalışmada yer alan alt kategori ve kavramlar geliştirilirken büyük ölçüde Yüksel'in (2004) sınıflamasından yararlanılmıştır. Buna göre örtük programı oluşturan üç temel kaynak;

1. Okulun idari ve sembolik araç ve düzenlemeleri
2. Okul ve çevre arasındaki etkileşimler ve
3. Sınıf iklimidir.

Bu üç temel kaynağın içeriğinin yeterli düzeyde anlaşılabilmesi için aşağıda izahı yapılmıştır.

2.2.1 Okulun İdari ve Sembolik Araç Düzenlemeleri

Bu düzenlemeler okul ve sınıf içi uyulması gereken kurallar, sınıfların dekor, yerleştirilme durumları, derslere ayrılan süreler, ders dışı sosyal aktiviteler gibi okulun işleyişi ile ilgili olan düzenlemelerdir.

Her okulun, düzeni sağlamak için sahip olduğu kimisi yazılı kimisi de yazılı olmayan çok sayıda kuralları vardır ve öğrencilerden bu kurallara uymaları beklenir. Tezcan (2003) resmi bir şekilde duyurulmayan ve yazılı olmayan kuralların örtük program çerçevesinde düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir. Jackson (1968), öğrencilerin başarıyı elde edebilmeleri için okulun resmi kurallarının yanında, resmi olmayan örtük kurallarına da uymayı öğrenmeleri gerektiğini belirtmiştir. Okullarda uygulanan kurallar okulun önem verdiği konularla yakından ilişkilidir. Bu yüzden kuralların bazıları esnetilebilirken bazılarında ise bu durum söz konusu bile değildir.

Okulla ilgili fiziki çevrenin yani sınıfların, okul yöneticisi, öğretmen odalarının ve bu alanlar dışında kalan diğer yerlerin alan ve dekorasyonu da örtük program kapsamında düşünülmelidir. Okulda sınıflara, okul yöneticisi ve öğretmen odalarına ayrılan alanlar ve bunların nasıl donatıldığı da örtük programın öğeleri arasında yer almaktadır. Yüksel (2004) otoritenin önemli görüldüğü okullarda eğitim – öğretim faaliyetlerine yeterince önem verilmediği yönünde bir mesaj çıkarılabileceğini söylemiştir. Ayrıca öğretmen ve okul yöneticisi odaları ve sınıflar dışında kalan alanlarda örtük programın sergilenebileceği alanlardır. Bir okula ait spor salonunda, okul koridorlarında, panolarında ya da duvarlarında asılı olan afiş, pankart ya da posterlerle öğrencilere verilmek istenen örtük mesajlar iletilebilir (Castello,2001; akt. Yüksel, 2004).

Sınıfların oluşturulurken oluşan sınıf mevcutları, öğrencilerin sınıflara dağıtılması ve sınıflara öğretmenlerin dağıtılma şekli sınıflarda oluşması muhtemel örtük programa etki edebilecek unsurlardır. Öğrencilerin; başarı düzeylerine göre sınıflara yerleştirilmeleri, öğrencilerin buldukları sınıflara göre hem öğretmende hem de öğrencilerde örtük tutum ve davranışların oluşmasına sebep olabilir. Aynı zamanda öğrencilerin başarı durumuna veya sosyo-ekonomik düzeyine göre

deneyimli ya da daha başarılı olduğu düşünölen öğretmenlerin görevlendirilmesi de öğrenciler arasındaki sınıflandırılmaların normal bir durum gibi algılanmasına neden olabilmektedir. (Veznedaroğlu, 2007).

Ayrıca okulda düzenlenen derslere ve ders dışı etkinliklere ayrılan zaman, insani ve maddi kaynaklar da örtük program çerçevesinde değerlendirilmektedir (Demirel, 2010). Derslere ve ders dışı etkinliklere ayrılan zaman ile okulun hangi derslere önem verdiği arasında paralellik olduğu söylenebilir. Örneğin bazı okullarda görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi gibi derslere ya çok az zaman ayrılmakta ya da bu dersler hiç yapılmayıp bunların yerine matematik ve fen gibi dersler fazladan işlenmektedir (Yüksel, 2004). Resmîyet dışı yapılan böyle bir uygulama sonucunda da öğrenciler diğer derslerin önemli olmadığı sonucuna varılabilmektedir (Veznedaroğlu, 2007).

2.2.2 Okul ve Çevresindeki Etkileşimler

Okullar toplumdan soyut, korunmalı, etkileşimden uzak kurumlar değildir. Okulların toplumun ve bireyin istek ve beklentilerini yerine getirebilmek için gerekli eğitim ve öğretimin sağlandığı mekânlar olmaları hasebiyle toplumla sürekli bir etkileşim kurması gerekmektedir. Okullar, bir toplumun şekillenmesinde ilk ve en önemli role sahip olan kurumlar olduğu için toplumun her ferdi o ya da bu şekilde okullarla etkileşimi sonucu okulların örtük programına bir etkisinin oluşması kaçınılmazdır. Öğrencilerin topluma uyumunu sağlamak için öğrencilere kazandırılması gereken toplumun norm ve değerleri bulunmaktadır. Bu değerler ve normlar ders içi planlı programlı olmak yerine örtük program çerçevesinde öğretilmektedir (Yüksel, 2004). Dreeben (1968) de, öğrencilerin toplum için gerekli olan değer ve normların örtük programla öğretilmesi gerektiğini savunmuştur. Ders kitaplarının süreçteki rolü ise bu hâkim ideolojinin öğrencilere ulaştırılması şeklinde düşünölebilir.

2.2.3 Sınıf İklimi

Sınıf iklimi sınıf içerisinde yapılan fiziksel düzen, öğretmen ve öğrenci arasında iletilen mesajlar, sınıf yaşantısı sürecinde öğrencilerden uymaları beklenen yazılı olmayan kurallar, öğretmenin övgü ve güç unsurlarını nasıl kullandığı gibi unsurlar bulunmaktadır.

Öğretmenlerin öğrencilerden beklentileri örtük programın en önemli unsurlarındandır. Öğretmenler eğitim sürecinde görüş, inanç, değer ve beklentilerini gerek açık gerekse örtük şekilde öğrencilerine iletirler. Öğretmenler ders içerisinde sadece resmi programda yazan hedefleri gerçekleştirmezler. Ders esnasında hedefler arasına öğretmenin kendisinin de eklediği örtük davranışlar olabilir (Yüksel, 2004).

Ahola (2000), üniversitenin, öğrencilerden; dersin hocasının söylediklerini doğru olarak kabul edip, onlarla tartışma yerine söylediklerini kabul etmelerini ve derslerde bilimsel bir dil kullanmalarını beklendiğini belirlemiş, öğretmenlerin sınıf yaşantısı sürecinde bazı beklentileri olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmenlerin isteklerini fark eden ve bu şekilde davranan öğrenciler, akademik anlamda tam anlamıyla yeterli olmasalar bile başarılı olabilmektedirler (akt. Yüksel, 2004).

Öğretmenin önyargıları da örtük programı şekillendiren unsurlardan bir tanesidir. Öğretmenlerin, öğrencilerin isimleri, cinsiyetleri, sosyoekonomik düzeylerine yönelik önyargıları olabilmekte ve bunlar öğrencilerin başarılarını etkilemektedir (Yüksel, 2004). Öğretmenlerin daha önceden var olan bazı düşünceleri eğitim ortamında yapılması beklenen bazı etkinlikleri yapmasına engel olabilir. Sınıftaki eğitim sürecinde iletişimin nasıl bir atmosferde gerçekleştiği ve öğretmenlerin öğrenciler hakkında ön yargılarının bulunup bulunmadığı, varsa bunların sınıf yaşantısındaki uygulamalara yansıyor yansımadığı ve öğrencilerin, sınıfta neleri yaparlarsa iyi ve başarılı olarak algılanacaklarıyla ilgili öğrenmeleri de örtük program çerçevesinde düşünülebilir (Veznedaroğlu, 2007).

Her öğretmenin sınıf içinde uygulanmasını istedikleri kurallar bulunmaktadır. Bazı öğretmenler bu kuralları söylerken bazı öğretmenlerin kuralları zamanla öğretmenin tutum ve davranışları ile ortaya çıkar. Öğrenciler sınıf içi davranışlarını örtük bir şekilde edindikleri bu kurallara göre düzenlerler. Ballantine (1985), öğretmenlerin sınıfta en çok tepki verdikleri durumların, öğrencilerin başarısızlıklarına değil, beklendikleri kurallara uyulmadığı zaman ortaya çıktığını belirtmiştir (akt. Yüksel, 2004). Hargraves de öğretmenlerin, öğrencileri üç gruba ayırdıklarını ifade etmiştir. Birinci gruptakiler öğretmenin isteklerine ve kurallara uyan iyi öğrenciler, ikinci gruptakiler bu isteklere karşı çıkan ve kurallara uymayan kötü öğrenciler, üçüncü gruptakiler ise uyumlu ya da aykırı davrandığı anlaşılmayan öğrencilerdir (akt.,Veznedaroğlu, 2007).

Öğrencilerin sosyal sınıf, ırk, cinsiyet vb. özellikleri ile düşünceleri de örtük programı kapsamaktadır. Öğrencilerin sosyoekonomik durumlarından kaynaklanan yetersizlikler resmi programda belirlenen hedefe ulaşılması önünde bir engel olabilmektedir. Yine bu gibi öğrencilerin farklı özellikleri, öğretmenlerin öğrencilere tavır ve tutumlarında farklılıklara sebep olabilmektedir (Yüksel, 2004)

Sınavlar ve öğrenci başarısı da örtük programın kapsamını oluşturan alt unsurlardan birisidir. Öğrencilerden eğitim süreci sonunda ne beklediği ve neleri yaparsa başarılı olabileceği resmi programda yer almaktadır. Fakat gerçekte öğrencilerin sınavlardan iyi almaları ve başarılı olabilmeleri için resmi programda yazılanlar yerine öğretmenin istediği gibi davranmaları gerekmektedir. Öğretmen neyin üzerinde duruyorsa öğrenci de onun üzerinde durduğu müddetçe başarılı gözükabilir (Yüksel, 2004).

2.3 Örtük Program ve Duyuşsal Özellikler

Duyuşsal gelişim bireyin duygularında ve hislerindeki ilerlemeyi kapsayan bir süreçtir. Örtük program, duyuşsal gelişimi destekleyen ve resmi programda bulunan eksiklikleri tamamlayan önemli bir alandır. Örtük program değerleri, normları, beklentileri, sosyal etkileşimleri ve verilen eğitim bağlamında insan gelişimine katkı sağlayan ve çevreleyen ilişkileri kapsayan kısaca okul yaşamı ve kültür-duyuşsal öğrenme ortamıdır (Tuncel, 2008).

Duyuşsal özelliklerin resmi programlarda açıkça yer verilmemesi duyuşsal hedeflerin ölçülebilirliği ve gözlemlenebilirliği açısından zor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu eksiklikten dolayı duyuşsal özelliklerin kazandırılması işi örtük programa yüklenmektedir. Duyuşsal özellikler, öğrencilerin güdülenmesi, çalışma konusunda sürekliliği, öğrenme sorumluluğu ve öğrenmede yapılanmışlık gibi özellikleri ile ilgilidir (Özer, 1998).

Örtük programın duyuşsal özellikler üzerine etkisi olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Öğrenciler sınıf arkadaşlarından, öğretmenlerinden, okul yöneticilerinden ve okulda çalışan diğer personellerden olumlu davranışlar kazanabildikleri gibi etkileşim ve gözlemleri sonucu örtük program çerçevesinde kalıcı olumsuz davranışlar edinmeleri de mümkündür. Bu yüzden örtük programın

kişinin ahlaki değer kazanımı ve evrensel ahlak ilkelerinin gelişmesi ile yakından ilgilidir (Anderson, Major ve Mitchell, 1995).

Örtük programda hem resmi programı destekleyen, hem de desteklemeyen öğeler yer alabilir. Aynı zamanda resmi programın örtük hedeflerini bireylere kazandırmak için devreye girebilir (Sönmez, 2008). Örtük program ve eğitim programı birbirini tamamlayıcı bir tarza sahip olabilir. Örtük program, doğru rekabetin değerinin öğrenilmesinde, öğrencilerin çalışmaya karşı etkili tutumlar, inançlar ve beceriler kazanmasında öncülük edebilir (Wren, 1999).

Bu alanda yapılan araştırmalar örtük programın öğrencilerin kişisel uyum becerilerini keşfetmede ve geliştirmede destekleyici olduğunu göstermektedir. Örtük program, sosyalleşmenin, sosyal yapılanmanın önemli bir unsuru, bütünleştirici fonksiyonu olarak öğrencilere arzu ettikleri sosyal değerleri kazandıran bir etken olarak görülebilir (Gair ve Mullins, 2001). Örtük programın temel işlevi bir topluma ait değerlerin taşınması ve çoğaltılmasıdır. Bu program kolayca fark edilemez biçimde sinsi ve önyargılı olabileceği gibi olumlu, üretken ve adil de olabilir (Ahwee, Chiappone, ve Cuevas, 2004).

Örtük program ahlaki gelişim için bir araç olabilir. Planlamanın paylaşılmasına olanak sağlayarak, faaliyetler yürüterek, dürüst oyunun bir parçası olarak ve başarıları ödüllendirerek bir adalet ortamı yansıtabilir. Bu program resmi programdan daha güçlü olarak katılımcıların benlik saygısını geliştirmektedir. Örtük program, uyumda da belirleyici bir faktördür (McNeil, 1996). Günlük rutinler, sınıf kurallarının özümsemesi ve bu kuralların zorunlu olarak takip edilmesi öğrenciler için disiplin problemlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Örtük program, öğrencilerin öğretmenlere karşı çıkmalarına ve direnmelerine sebep olmaktadır (Wren, 1999).

Sınıf dışında geçen süre içinde cinsiyet ayrımcılığı, sosyal sınıf ayrımcılığı ve toplumdaki baskın grupların statüsü örtük program olarak öğrencileri etkilemektedir. Okulda bulunan öğretmenler bu tip sorunları çözmek için sosyal dersleri adres göstermektedir. Yöneticiler ise öğrencilerin ders dışında geçen saatlerinde olumsuzluklarla karşılaştıklarında kilit kişiyi bulmayı ya da polisi aramayı tercih ederler (Hemmings, 2000).

2.4 Okullarda Eğitimci Olmayan Hizmetli Personel

Okulu amaçları doğrultusunda yaşatmak, eğitim sürecinin niteliğini arttırmak okulun var olması için gerekli öğelerin okulda bulunması ve çalışması ile mümkündür. Eğitim hizmetlerinin üretilmesinde görevli personel, eğitim için elverişli mekân ve araçlar olmadığında, gerekli insan ve madde için kaynak bulunmadığında okul etkili çalışmamaktadır. Bu sebeple eğitim hizmetlerini üretecek tüm personeli çalıştırmak için onlara ihtiyaçlarını karşılayacağı olanaklar sunmak gerekmektedir (Başaran, 1983: 69).

Okullarda, hizmetler okulun öğretmenleri, yöneticiler, eğitim uzmanları ve diğer personel tarafından üretilmektedir. Bunlardan birinin eksik olması, eğitim sürecinin niteliğini etkilemektedir (Ada ve Küçükali, 2009: 205).

Devlet Memurları Kanununda (DMK, 1965) yer alan hizmet sınıflarına göre sınıflandığında eğitim sisteminin temel unsuru olan okullarda atama biçimine göre dört grup personel istihdam edilmektedir. Bunlar; eğitim öğretim hizmetleri sınıfında yer alan öğretmen ve yöneticiler, teknik hizmetler sınıfında yer alan teknisyenler, genel idari hizmetler sınıfında yer alan memurlar ve yardımcı hizmet sınıfı olarak adlandırılan diğer personelden oluşmaktadır.

Bunların dışında gerekli hallerde kurumun niteliğine göre diğer memur sınıflarından da personel istihdam edilebilmektedir (Taymaz, 2008: 100). İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine göre; eğitim öğretim sınıfında yer alan yöneticiler ve öğretmenler dışında okullarda yönetim işleri ve büro memuru, hesap işleri memuru, ambar memuru, taşınır mal ve kayıt memuru, döner sermaye memurları, kütüphane memuru, sağlık personeli, şoför, aşçı, aşçı yardımcısı, kaloriferci, bahçıvan, gece bekçisi, teknisyenler ve diğer yardımcı personel bulunmaktadır. Bu sınıflamalara göre hizmetliler, DMK' ya göre yardımcı hizmetler sınıfında yer almakta, ilgili yönetmelikte ise diğer yardımcı personel olarak adlandırılmaktadır.

Okullarda çalışan eğitim öğretim hizmetleri sınıfındaki kadrolara ihtiyaca göre; ilk defa atama, yeniden atama, kurumlar arası geçiş yolu ile atama, kurum içi atama olmak üzere dört şekilde atama yapılırken okullarda çalışan diğer personel için ise Milli Eğitim Bakanlığı'nca belirlenmiş standart bir yapı ve kadro bulunmamaktadır. Bakanlık adına bu alanlardaki planlamayı İl Milli Eğitim Müdürlükleri yapmakta birçok okulda hizmetli ihtiyacı Okul Aile Birlikleri aracılığı bu alanlarda hizmet satın alma yolu ile karşılanmakta veya geçici/sözleşmeli işçi

statüsünde hizmetli çalıştırılmaktadır (Şişman ve Taşdemir, 2005: 208). Bu da Okul Aile Birliklerine birtakım sorumluluklar yüklemekte, okul yönetimi ile velileri karşı karşıya getirmektedir (Eğitim Sen, 2010).

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün (2009) valiliklere gönderdiği "Okullardaki Temizlik Hizmetleri" konulu genelgede de il ve ilçe merkezlerindeki okulların temizlik hizmetlerini yürüten yardımcı hizmetler personel sayısının yeterli düzeyde olmadığı, derslik ve bina sayısının fazla olduğu okullarda temizlik hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde hizmet satın alma yoluna gidilmesine ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda temizlik hizmetlerinin kalitesi için il özel idare bütçesinden karşılanmak üzere hizmet satın alınması konusunda valiliğin katkısı istenmektedir.

Yardımcı hizmet sınıfına giren ve diğer yardımcı personel olarak adlandırılan personelin görev ve sorumlulukları ilköğretim kurumları yönetmeliğinin 91'inci maddesinde şu şekilde belirtilmektedir:

Yardımcı hizmetler sınıfı personeli, okul yönetiminde yapılacak plânlama ve iş bölümüne göre her türlü yazı ve dosyayı dağıtmak ve toplamak, başvuru sahiplerini karşılamak ve yol göstermek, hizmet yerlerini temizlemek, aydınlatmak ve ısıtma yerlerinde çalışmak, nöbet tutmak, okula getirilen ve çıkarılan her türlü araç-gereç ve malzeme ile eşyayı taşıma ve yerleştirme işlerini yapmakla yükümlüdürler. Bu görevlerini yaparken okul yöneticilerine ve nöbetçi öğretmene karşı sorumludurlar (*İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Madde: 91*).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1981 yılı 2092 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan temizlik rehberi konulu genelge de temizlik işleri ile ilgili görev ve sorumlulukların dağılımında hizmetlilerin görevleri şu şekilde belirtilmektedir:

Kendilerine verilen ünitelerin temizlik işlerini en iyi şekilde yerine getirmekle yükümlüdürler. Temizlik araç-gereçlerinin temiz, ekonomik ve sağlık kurallarına uygun bir şekilde kullanılmasından ve bakımından sorumludurlar.

Görgülü (2008: 29) de Yardımcı hizmetler sınıfının görevlerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Okulun tüm bölümlerini, tesisleri ile eşyalarının temizliğini yapmak

2. Okula gelen malzeme, araç ve gereci gerekli yerlere taşımak ve yerleştirmek
3. Posta ve dağıtım ile ilgili görevleri okul içinde ve dışında yerine getirmek
4. Görevlendirmeye uygun olarak mutfak işlerinde yardımcı olmak
5. Okulda ve varsa pansiyon tesislerinde geceleri, mesai saatleri dışında ve tatillerde verilecek nöbet görevini yapmak
6. Okul bahçesinin temizlik, bakım vb. hizmetlerini yapmak
7. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin verecekleri diğer işleri yapmak.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. Yöntem

Bu araştırmada var olan durumu ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinin önemli özelliklerinden bazıları; bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olması şeklinde ifade edilebilir (Uzuner, 1999; Yıldırım ve şimşek, 2005). Bu anlamda, nitel araştırmalar, araştırma yapılan ya da yapılması planlanan kişilerin sahip oldukları öznel görüş ve deneyimlere bağlı olarak ortaya çıkan anlamların sistematik olarak incelenebilmesinde tercih edilen araştırma yöntemleridir (Ekiz, 2009). Bu araştırmada eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisini gözlem ve paydaş görüşleri ile ortaya çıkarmak amaçlandığı için, araştırmanın amacına paralel olarak nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmada ulaşım ve bilgi toplama kolaylığı dikkate alınarak uygun durum örnekleme ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Uygun durum örnekleme araştırma yapılacak birey ya da grupların araştırma sürecine katılmasında var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Ekiz, 2009). Bu araştırmada da örneklem, 2012–2013 eğitim-öğretim yılı Kahramanmaraş ilindeki MEB'e bağlı 3 okul ulaşım, zaman ve bilgi toplama kolaylığı dikkate alınarak seçilmiştir. 3 okulda toplam 10 ilkokul, 22 ortaokul öğrencisi, 10 sınıf, 20 branş öğretmeni, 6 okul yöneticisi ve eğitimci olmayan hizmetli personeli temsilen 3 hizmetli personel veri toplama kaynakları olarak belirlenmiştir. Yapılan alıntuların doğrudan kimlik belirtmemesi için katılımcı isimleri kodlanmış ve gerçek isimleri gizli tutulmuştur. Katılımcılar görüşme sırasına

göre öğrenciler Ö1,Ö2...; öğretmenler M1, M2...; okul yöneticileri A1, A2...; ve hizmetli personeller H1, H2... kısaltmalarıyla verilmiştir. Aşağıda verilen Tablo 1’de örnekleme oluşturan kişilerin ayrıntılı özellikleri belirtilmiştir.

Tablo 1: Örnekleme Oluşturan Kişilerin Özellikleri

Öğrencilerin özellikleri		Öğretmenlerin Özellikleri	
Ö1	8. sınıf öğrencisi	M1	4 yıllık Türkçe öğretmeni
Ö2	8. sınıf öğrencisi	M2	3 yıllık İngilizce öğretmeni
Ö3	8. sınıf öğrencisi	M3	5 yıllık Türkçe öğretmeni
Ö4	8. sınıf öğrencisi	M4	3 yıllık Din Kültürü öğretmeni
Ö5	8. sınıf öğrencisi	M5	2 yıllık Sosyal Bilgiler öğretmeni
Ö6	8. sınıf öğrencisi	M6	4 yıllık Matematik öğretmeni
Ö7	8. sınıf öğrencisi	M7	1 yıllık Beden Eğitimi öğretmeni
Ö8	8. sınıf öğrencisi	M8	5 yıllık Türkçe öğretmeni
Ö9	8. sınıf öğrencisi	M9	3 yıllık Fen Bilgisi öğretmeni
Ö10	8. sınıf öğrencisi	M10	5 yıllık Sosyal Bilgiler öğretmeni
Ö11	8. sınıf öğrencisi	M11	1 yıllık Fen Bilgisi öğretmeni
Ö12	3.sınıf öğrencisi	M12	2 yıllık Teknoloji ve Tasarım öğretmeni
Ö13	3.sınıf öğrencisi	M13	10 yıllık sınıf öğretmeni
Ö14	3.sınıf öğrencisi	M14	7 yıllık sınıf öğretmeni
Ö15	3.sınıf öğrencisi	M15	5 yıllık sınıf öğretmeni
Ö16	3.sınıf öğrencisi	M16	8 yıllık sınıf öğretmeni
Ö17	4.sınıf öğrencisi	M17	11 yıllık sınıf öğretmeni
Ö18	4.sınıf öğrencisi	M18	9 yıllık sınıf öğretmeni
Ö19	4.sınıf öğrencisi	M19	4 yıllık sınıf öğretmeni
Ö20	4.sınıf öğrencisi	M20	6 yıllık sınıf öğretmeni
Ö21	4.sınıf öğrencisi	M21	11 yıllık sınıf öğretmeni
Ö22	6. sınıf öğrencisi	M22	10 yıllık sınıf öğretmeni
Ö23	6. sınıf öğrencisi	M23	2 yıllık Teknoloji ve Tasarım öğretmeni
Ö24	6. sınıf öğrencisi	M24	1 yıllık Bilgisayar öğretmeni
Ö25	6. sınıf öğrencisi	M25	8 yıllık Matematik öğretmeni
Ö26	6. sınıf öğrencisi	M26	7 yıllık Din Kültürü öğretmeni
Ö27	7.sınıf öğrencisi	M27	7 yıllık Türkçe öğretmeni
Ö28	7.sınıf öğrencisi	M28	10 yıllık Sosyal Bilgiler öğretmeni
Ö29	7.sınıf öğrencisi	M29	5 yıllık Teknoloji ve Tasarım öğretmeni
Ö30	7.sınıf öğrencisi	M30	1 yıllık Matematik öğretmeni
Ö31	7.sınıf öğrencisi	Okul Yöneticilerinin Özellikleri	
Ö32	7.sınıf öğrencisi	A1	7 yıllık Müdür Yardımcısı
Hizmetli Personellerin Özellikleri		A2	10 yıllık Müdür
H1	7 yıllık hizmetli personel	A3	4 yıllık Müdür
H2	13 yıllık hizmetli personel	A4	3 yıllık Müdür Yardımcısı
H3	5 yıllık hizmetli personel	A5	5 yıllık Müdür
		A6	2 yıllık Müdür Yardımcısı

3.3. Veri Toplama Araçları

Mevcut araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem ile elde edilmiştir. Eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisini araştırmak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve katılımcı gözlem yapılmıştır. Katılımcı gözlemde, gözlemci gözlemledikleri kişilerle bir arada olur, onlardan biri gibi davranır. Katılımcı gözlemle gözlenen davranışların nedenleri derinliğine ve daha geçerli bir biçimde öğrenilebilir. Zira belli bir davranışı en iyi anlamanın yolu onu yaşamak ve duymaktır (Karasar, 2010). Katılımcı gözlem yapılırken bir gözlem formu oluşturulmamış, araştırmanın amacına uygun olarak gözlem yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde ise görüşme soruları önceden hazırlanır, görüşmenin gidişatına göre görüşülen kişilere esneklik sağlanarak oluşturulan soruların yeniden düzenlenmesine ve tartışılmasına izin verilir (Ekiz, 2009). Bu durum görüşme sonucunda daha doğru sonuçlar elde etmek için önemlidir. Bu görüşme formunun geliştirilmesinde bir takım adımlar takip edilmiştir. Formun geliştirilmesinde literatür taraması yapılarak ilk olarak 14 soruluk bir soru havuzu oluşturulmuş, eğitim alanında uzman olan 6 kişinin görüşü de alınarak 14 soru 9 soruya indirilerek görüşme formu düzenlenmiştir. Ayrıca eğitim alanında uzman olan kişiler formdaki soruların mevcut araştırmanın amacına ve araştırma sorularına uygun olup olmadığı hakkında görüş bildirmişlerdir. Bu Şekilde görüşme formunun son hali verilmiştir. Gözlem ve yapılan görüşmeler ile eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesindeki tutum ve davranışlarının, öğrencilerin duyuşsal gelişimine nasıl etki edeceğine ilişkin paydaş görüşlerini toplamak amaçlanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisini araştırmak için yarı yapılandırılmış görüşme ve katılımcı gözlem yapılarak elde edilen verilerin analizi nitel yaklaşıma uygun olarak betimsel analiz yöntemi ile elde edilmiştir. Betimsel analizde görüşmede yer alan görüşme, gözlem ve belge gibi veri toplama araçlarında yer alan konu ya da

temalar temele alınarak analizler yapılır. Betimsel analiz, doğrudan alıntılar ile beslenir, ya da desteklenir. Birincil düzey analizi olarak da bilinen betimsel analiz, doğrudan bir konunun resmedilmesini, tanımlanmasını ve açıklanmasını amaçlar (Ekiz, 2009). Bu bakımdan görüşme formundaki açık uçlu sorulara verilen yanıtlar paydaşlar için ayrı ayrı analiz edilmiştir. Daha sonra analiz sonuçları birleştirilerek, paydaşların eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisi hakkındaki görüşleri belirlenmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisi, paydaş görüşlerine ve gözleme dayanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Aşağıda, katılımcıların görüşleri, yöneltile sorulara göre verilmiştir. Araştırmaya Kahramanmaraş ili Türkoğlu ilçesinde yer alan 3 ilköğretim okulunda görev yapan ve görüşmeyi kabul eden 30 öğretmen, 32 öğrenci, 6 okul yöneticisi ve 3 hizmetli personel katılmıştır. Katılımcıların ortak görüşleri belirlenmiş ve benzer görüş belirtenlerin bir kısmının görüşlerine bulgular kısmında yer verilmiştir. Yapılan alıntılar doğrudan kimlik belirtmemesi için katılımcı isimleri kodlanmış ve gerçek isimleri gizli tutulmuştur. Katılımcılar görüşme sırasına göre öğrenciler Ö1, Ö2...; öğretmenler M1, M2...; okul yöneticileri A1, A2...; ve hizmetli personeller H1, H2... kısaltmalarıyla verilmiştir.

Gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler, nitel yaklaşıma uygun bir şekilde betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Mevcut çalışmada elde edilen verilerin analizi için araştırmada daha önceden oluşturulan araştırma soruları tema olarak alınmış ve elde edilen veriler bu temalara göre özetlenerek yorumlanmıştır.

4.1 Öğrencilerin, Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Örtük Program Çerçevesinde Kendilerinin Duyuşsal Gelişimlerine Etkisi Hakkındaki Görüşleri

Eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisini araştırmak için öğrenciler ile görüşmeler yapılmıştır. Bununla ilgili öğrenci görüşleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Etkisi İle İlgili Öğrenci Görüşleri

		Öğrenciler	f (Frekans)
Sınıfın fiziki düzenlenmesinin yapılması	Dikkat dağınıklığı oluşturur	Ö _{1,2,5,6,9,11,13,14,15,17,18,19,20,25,28,29,30,32}	18/32
	İstek ve güdülerini etkiler	Ö _{1,3,5,6,7,10,11,13,14,17,18,19,22,23,25,28,30,31}	18/32
	Değer duygularını etkiler	Ö _{1,2,3,5,9,10,14,15,16,18,19,24,27,29,30,31}	16/32
	Eğitime verilen önem duygusunu etkiler	Ö _{1,2,3,5,7,8,10,11,13,14,15,17,20,22,23,24,26,30,32}	19/32
Öğretmen ve okul idaresine yardımı	Yardım duygusunu etkiler	Ö _{1,3,4,5,10,12,14,18,22,24,25,28,31,32}	14/32
	Katılımcılık duygusunu etkiler	Ö _{1,2,4,6,11,12,16,17,18,19,21,22,23,25,29,30,31}	17/32
Öğrenciyi temizlik konusunda zorlaması	Okula karşı tutumunu etkiler	Ö _{1,3,4,5,6,8,10,15,17,19,21,22,26,27,29,30,31}	17/32
	Hizmetliye karşı tutumunu etkiler	Ö _{2,3,5,8,12,15,17,18,19,21,25,26,27,30,31}	15/32
	Temizlik ve düzen duygusunu etkiler	Ö _{1,4,7,8,9,10,14,18,21,28,29,32}	12/32
Öğrenciyi kısıtlaması ve müdahalesi	Engellenmişlik hissi oluşturur	Ö _{2,5,11,12,16,18,20,21,22,25,27,29,32}	13/32
Takdir etmesi	Olumlu davranışlarda duyarlılık kazandırır	Ö _{2,4,5,6,9,11,14,16,17,18,19,21,24,26,27,31,32}	17/32
	Öğrencinin özsaygısını geliştirir	Ö _{1,2,3,5,8,10,11,15,16,17,23,25,30}	13/32
Davranışlarıyla	Hizmetli öğrencilere model olabilir	Ö _{1,7,9,14,18,21,23,27,30}	9/32
	Kılık kıyafet öğrencinin hizmetliye tutumunu etkiler	Ö _{2,5,7,11,14,17,18,19,20,25,28,29,30,32}	15/32
Hizmetlinin kaba ve kırıcı davranması	Öğrenciyi kendini değersiz hissettirir	Ö _{1,2,3,4,9,12,13,14,16,17,18,19,22,23,25,28,30,31}	18/32
	Şiddete yönelir	Ö _{1,2,3,6,7,9,12,14,15,18,21,28,29,32}	14/32
	Arkadaşlarına şiddet uygular	Ö _{2,3,8,11,13,14,15,18,20,21,22,25,27,30,32}	15/32
Öğrenciyi etiketlemesi	Öğrencinin uyum sorunu yaşamasına sebep olabilir	Ö _{1,4,6,7,8,10,14,16,17,18,19,21,24,26,27,31,32}	17/32
	Öğrencileri bir kalıba sokar	Ö _{6,8,9,12,15,16,17,23,25,28,31}	11/32
	Çekingenleştirir	Ö _{1,2,3,5,6,7,9,13,14,15,18,21,23,28,31}	15/32
Kızması veya öğüt vermesi	Hizmetlinin kızması öğrencide üzüntü ve korku oluşturabilir	Ö _{1,3,5,6,10,11,13,14,16,18,21,23,28,31}	15/32
	Öğüt vermesi değerli hissettirir	Ö _{1,2,3,5,9,10,11,14,15,18,20,21,22,25,27,30,32}	17/32

Tablo 2’de verilen öğrenci görüşlerinden elde edilen verilere dayalı analiz ve yorumlar aşağıda sunulmuştur.

Eğitim öğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencinin duyuşsal gelişiminde ne gibi etkiler oluşturabileceğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde öğrencilerin büyük bir kısmı eğitim öğretim ortamının yardımcı personel tarafından hazır hale getirilmemesinin; öğretmen ve öğrencinin sınıfı eğitim öğretim için hazırlamasından kaynaklı bir vakit kaybı oluşturduğunu, öğrencilerin derse katılım isteklerini olumsuz etkilediğini, dikkat dağınıklığına sebep olduğunu, derse odaklanmada problemler oluşturduğunu ve bu durumun öğrencilerin derse katılımlarına ve öğrenmelerine karşı olumsuz bir etki oluşturduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler okulda oluşan böyle düzensiz ve yetersiz bir ortamın, okul tarafından; direkt olarak eğitim öğretime dolaylı olarak ta kendilerine verilen önemin az olduğunun bir göstergesi olduğunu söylemişler ve bu durumun kendilerindeki eğitim öğretimin önemli olduğu algısını zedeleyerek eğitim öğretimin o kadar da önemli olmadığı algısının oluşmasına sebep olduğunu belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; eğitim öğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencilerin öğrenme istek ve motivasyonlarına olumsuz etki oluşturduğu, okul için kendilerinin ve eğitim öğretimin önemli olmadığı gibi olumsuz bir algı oluşmasına neden olduğu ve bu nedenden dolayı öğrencinin değerlilik duygusunu olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen öğrenci görüşleri dikkat çekicidir.

Ö3 “Sınıf hazır olmadığı zaman derslere pek önem verilmediğini düşünüyorum. Eğer önemli olsa sınıf hazır olur diyorum. Böyle sınıflarda ders çalışmam gelmiyor. Bize de çok önem verilmediğini düşünüyorum.”

Ö7 “Eğitim öğretime önem verilmediğini düşünüyorum. Hazır olmayan sınıf dikkatimi dağıtıyor ve konsantrasyonum bozuluyor. Öğretmeni tam olarak dinleyemiyorum. Böyle olduğunda öğretmene ve bize saygısızlık yapıldığını düşünüyorum”

Hizmetlilerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek sorunlarla baş etmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımcı olduğunun görülmesinin öğrencilerin duyuşsal gelişimini nasıl etkileyeceğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde

öğrencilerin büyük bir kısmı hizmetlilerde gördükleri bu davranışın kendilerindeki yardım duygusunu geliştirebileceğini, böyle bir durumda kendilerinin de olayın içinde olabileceğini söylemişlerdir. Hizmetliyi model alarak herhangi bir problem çözümünde pozisyonun ne olursa olsun katılımcı olmanın gerekliliğini öğrendiklerini belirtmişlerdir. Eğitim öğretim sürecinin dış etkilerden korunmasının kendileri için yapılan bir şeylerin bir göstergesi olarak gördüklerini ve hizmetli personelin bu davranışını kendilerine verilen bir değer olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin görüşlerine ek olarak öğrencilerin bir kısmı da hizmetli personelin bu tür davranışlarının kendilerinde herhangi bir değişiklik oluşturmayacağını düşündüğünü belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetlilerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek herhangi bir sorunu çözmeye okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımı, statüsü ne olursa olsun meselelerin çözümünde rol almaya çalışması, en etkili öğrenme yöntemlerinden biri olan model alma yöntemi vasıtasıyla öğrencilerin onu rol model alarak öğrenmesine ve öğrencilerin yardım ve katılımcılık duygusunun gelişimine katkısının olduğu söylenebilir. Ayrıca eğitim öğretim sürecine etki edebilecek unsurları izale etmek için hizmetli personelin çalıştığının öğrenci tarafından görülmesinin de öğrencilere kendilerinin değerli olduğunu hissettirerek başkaları için bir şeyler yapma hissinin oluşumuna olumlu bir etki sağladığı ve öğrencideki bencillik duygusunun körelmesine olumlu etki yaptığı söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen öğrenci görüşleri dikkat çekicidir.

Ö3 “Öğrenciler hizmetlilerin öğretmenlere ve okul yöneticilerine yardım ettiğini görürse kendide yardım eder. Hizmetli personel bizim için bir şey yaparsa onun bizi düşündüğünü düşünürüz.”

Ö13 “Hizmetlinin yardım etmesi öğrenciye örnek olur ona sorumluluk aşılar. Öğrenciye de bir şeyler yapma hissi verir.”

Ö18 “Okulumuzun hizmetlisi bize her zaman yardım eder. Bize hiç kıyamaz ve bizi çok sever. O yardım ettiği için bizim de ona yardım edebileceğimiz konularda yardım edesimiz geliyor.”

Hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencilerin katılımını zorlamasının öğrenciyi nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde öğrencilerin çoğunluğu, hizmetli personelin bu gibi

tutumlarından rahatsız olduklarını, bu durumun hizmetliye ve okula karşı bir önyargı oluşturduğunu, yapacakları olumlu davranışları bile yapmak istemediklerini ve zorla yaptırılmaya çalışılan davranışlara karşı yapmama duygusunun ağır bastığını belirtmişlerdir. Ayrıca zorlamanın kendilerinde içsel bir tepki oluşturduğunu, temizlik ve düzen gibi konulara karşı duyarsız hale geldiklerini ve temizlik-düzen duygusunun gelişimini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Çoğunluğun aksine diğer öğrenciler hizmetlinin fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencileri zorlamasının öğrencilerde temizlik alışkanlığının oluşmasına olumlu etkisinin olacağını söylemişler ve eğitim öğretimin iyi bir ortamda yapılabilmesi için öğrencinin de düzenleme işinde yardımcı olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencileri katılıma zorlamasının öğrencilerde hizmetliye ve okula karşı olumsuz bir tutum oluşmasına neden olacağı söylenebilir. Zorla yaptırılmak istenen her işte olduğu gibi öğrencileri de zorla fiziki ortam düzenlemesi içerisine katmak öğrencilerde bu gibi durumlara karşı duyarsızlık ve karşıt tepki oluşmasına sebep olabilir. Bu sebeplerden dolayı, öğrencilerde oluşturulmak istenen temizlik ve düzen duygusunun gelişiminin de olumsuz etkilenebileceği söylenebilir. Bu durumu ortaya koymak adına aşağıda verilen öğrenci görüşleri dikkat çekicidir.

Ö3 “Öğrenciler hizmetliye karşı çıkarlar. Kendi işini öğrenciye yaptırdığında öğrenci sinirlenebilir. Hizmetlinin zorla bir iş yaptırmaya çalıştığında öğrenciler çok sert tepki verebilirler. Hizmetli ve öğrenci arasında sıkıntı olur. Öğrenci okula gelmek istemez.”

Ö7 “Öğrenci bu durumdan olumsuz etkilenebilir. Zorla bir iş yaptırılması öğrencilerin tam aksi davranışlar yapmalarına sebep olur ve bu konularda umursamaz davranır.”

Ö9 “Zorla iş yaptırılması öğrenciyi hizmetlilerden ve okuldan soğutur. Zorunlu olduğu için tepki artar ve zıtlasma olur. Zorla yaptırıldığında temizliğe karşı duyarsızlaşma ortaya çıkar”

Hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesi ile bazı okul yapılarının kullanımını engellemesi(tuvalet, spor salonu vs) öğrencileri nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde öğrenciler okulun öğrenciler için var olduğunu, öğrenciler olmazsa okulların bir işlevinin olmayacağını, uygun olan her durumda hiçbir yapının kullanımının engellenemeyeceğini belirtmişlerdir. Bu gibi kısıtlamaların kendilerinin özgürlük haklarını zedelediğini düşündüklerini söylemişlerdir. Hizmetlinin teneffüslerde oynayan öğrencilere karışması spor

salonuna girişlerini engellemesi, yeni temizlediği için öğrencilerin tuvalete girmelerine izin vermemesi gibi keyfi uygulamalarının, kısıtlamaların öğrencilerin asileşmesini ve şikâyetlerini artırabileceğini vurgulamışlar ve bu durumun öğrencilerin karakter gelişimine olumsuz etkilerinin olabileceğini belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesi ile bazı okul yapılarına erişiminin çeşitli nedenlerle engellenmesi öğrencilerin özgürlük haklarının direkt olarak ihlali olarak düşünülebilir. Hizmetli personelin öğrencilerin özgürlük alanına müdahalesi öğrencileri asileştirerek kendisine karşı direnç göstermesine neden olduğu söylenebilir. Bu durumun öğrencilerin kişilik oluşumunda olumsuz kazanımlar edinmesine sebep olabileceği söylenebilir. Aşağıda verilen öğrenci bu durumu ortaya çıkarmak adına dikkat çekicidir.

Ö12 “ Hizmetlinin bahçede top oynamamıza karışması bizi rahatsız ediyor. Derse giriş çıkışta çok karışıyor. Düzgün girin çıkın diyor. Herkes kendi işine bakmalı o da kendi işine baksın.

Ö23 “Tuvaleti temizlediği zaman açmıyor. Sonra gel daha yeni temizledim diyor. Derste sadece dersin bitmesini bekliyorum öğretmeni dinleyemiyorum. Tuvalete gitmek için. “

Ö14 “ Biz boş olduğumuz her zaman bahçede oynamak istiyoruz. Hafta sonu bile geldiğimizde müdahale ediyor, bizi engellemeye çalışıyor.”

Hizmetli personelin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin, öğrencide nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde öğrencilerin büyük bir çoğunluğu hizmetli personelin bir öğrenciyi takdir etmesinin güzel bir durum olduğunu, kendini değerli hissetmesini sağladığını ve böyle yapıldığı takdirde öğrencinin yaptığı olumlu davranışı tekrar etme olasılığının artacağını söylemişlerdir. Hizmetli personelin öğrencilerin yaptığı olumlu davranışlarını pekiştirici şekilde davranması öğrencinin olumlu davranışa karşı daha da duyarlı olmasını sağlayacağını ve başka biri tarafından takdir edilmenin öğrencilerde başkalarına karşı saygıyı ve içsel olarak ta öz saygısını geliştireceğini belirtmişlerdir. Hizmetli personelin yapılan davranışı takdir etmeyerek eleştirmesi ise öğrencilerin olumlu davranışlarını olumsuzla dönüştürmelerine sebep olduğunu söylemişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı ise hizmetli personelin hiçbir şekilde kendini etkilemediğini takdir etse de etmese de kendisinde bir değişiklik olmayacağını söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin, öğrencinin kabul görme duygusunu olumlu yönde etkileyeceği, yaptığı olumlu davranışların yapılma sıklığını artırarak öğrenciye duyarlılık kazandıracağı, başkalarına karşı saygı duyma ve kendine duyduğu öz saygısını olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Aşağıda verilen öğrenci görüşleri bu durumu yansıtmaya adına dikkat çekicidir.

Ö1 “ Öğrenci takdir edilirse mutlu olur, kendini iyi hisseder. Çevresindeki insanlara karşı kendisi de saygılı olur. Memnun olduğu için hizmetliyi örnek alabilir.”

Ö2 “ Öğrenci takdir edilirse kendi içinde mutlu olur ve kendini değerli hisseder. Kendine karşı saygısı artar. Davranışlarında daha duyarlı olur. Davranışlarına olumlu şekilde etki eder.”

Ö3 “ Öğrenci hizmetli tarafından takdir edildiğinde hizmetliye karşı sevgisi artar. Öğrenci başarısını öğrenir ve daha çok çalışır. Hizmetliye ve başkalarına karşı saygı duymayı öğrenir.”

Hizmetlilerin model olma açısından kişisel özelliklerinin öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde öğrencilerin büyük bir kısmı; hizmetlilerin sigara gibi öğrenci tarafından denenmemiş alışkanlıklarının öğrencilerin merakını celp ederek denemeye sevk edebileceğini söylemişlerdir. Hizmetlinin sergilemiş olduğu tutarsız davranışlarının ise öğrencilerde hizmetliye karşı güvensizlik oluşmasına sebep olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler, hizmetli personel hakkındaki ilk izlenimlerini dış görünüşlerine bakarak elde ettiklerini söylemişler, bu insanların giyimleri kötü ise kendilerinin de kötü, giyimleri iyi ise kendilerinin de öyle olduğu kanısı oluştuğunu belirtmişlerdir. Giyimi ve dış görünüşü kötü olan hizmetlilerin öğrencilerde tedirginlik hissettirdiğini söylemişlerdir. Kendilerinin belli kurallar doğrultusunda kılık kıyafet zorunlulukları olduğunu, hizmetlinin de okulda çalıştığı için kılık kıyafetine dikkat etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin geri kalan kısmı ise hizmetlinin kılık kıyafetinin hiçbir şekilde kendilerini etkilemediğini belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetlilerin sigara gibi kötü alışkanlıklarının öğrencilerin merakını celp ederek model olma yoluyla öğrencilerin öğrenme isteğini tetiklediği söylenebilir. Olumsuz davranışların kopyalanması daha hızlı olduğu için öğrencinin duyuşsal gelişiminde büyük problemler oluşturabilir. Ayrıca hizmetli personelin kılık kıyafetinin,

öğrencilerin hizmetli personele olan tutumuna etki ettiği söylenebilir. Bu durumu ortaya koyma adına aşağıda bazı öğrenci görüşlerine yer verilmiştir.

Ö1 “ Hizmetli sigara içerken görüldüğünde öğrenciyi olumsuz etkiler. Öğrenci de aynı davranışı yapmaya çalışır.”

Ö7 “ Hizmetlinin sigara içmesi öğrenciyi kötü örnek oluşturur. Okulda çalıştığı için giyimine dikkat etmeli çünkü okul eğitim öğretim yeridir bir disiplin gerektirir.”

Ö12 “Okulda hizmetlinin sigara içmesi kötü davranışlar yapması öğrencilerde özentili oluşturur. Bu da okul ortamını olumsuz etkiler.”

Hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının duyuşsal açıdan öğrencilere nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde öğrencilerin neredeyse tamamı hizmetli personelin böyle yapmasının kendileri önemsiz, değersiz ve ezik hissetmelerine sebep olacağını belirtmişler, böyle kaba ve kırıcı davranışların öğrencileri üzeceğini ve kendilerini değersiz hissetmelerine sebep olacağını söylemişlerdir. Hizmetli personelin öğrencilere şiddet uygulaması sonucu öğrencilerin yapılan şiddete karşılık vermeye çalışılacağını ve bunun da öğrencilerde şiddete doğru bir yönelim ve intikam duygusu oluşturacağını belirtmişlerdir. Bazı durumlarda da öğrenci-hizmetli çatışmasına ailelerin de müdahale edebileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca hizmetli personelin öğrenciyeye karşı kaba ve kırıcı tutumunun öğrencilerin okula karşı olumsuz bir tutum edinmelerine sebep olacağını ve öğrencileri okuldan soğutacağını da söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; Hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının; öğrencilerin kendilerine karşı duydukları saygıyı olumsuz etkileyerek aşağılık duygusu ve değersizlik hissi oluşmasına sebep olduğu söylenebilir. Hizmetli personel tarafından kaba bir şekilde davranılmasının ve şiddet uygulanılmasının öğrencilerde hırçnılık, direnç ve şiddete karşı bir eğilime yol açabileceği söylenebilir. Bütün bunlara ek olarak öğrencinin okulda yaşayacağı bu gibi olumsuz durumların öğrencilerin okumaya ve okula karşı tutumlarına olumsuz etki ederek onları okuldan soğutabileceği söylenebilir. Öğrenciyeye fiziksel müdahalelerin öğrenci-hizmetli boyutu ile kalmayıp ailelere sıçrayarak daha çözülmez bir hal alabileceği, okul

ortamına da olumsuz bir etki edebileceği düşünülmelidir. Bu bakımdan aşağıda verilen öğrenci görüşleri dikkat çekicidir.

Ö1 “ Hizmetli öğrencilere kaba davrandığında ve vurmaya çalıştığında öğrenci kendini ezikmiş gibi hisseder. Bir şekilde hizmetliden intikamını almak ister. Kendisi de çevresindekilere şiddetle karşılık verebilir. Öğrenciyi çok rahatsız ederse okula gelmek istemez, okuldan soğur.”

Ö2 “ Öğrenciye kaba saba davranması ve şiddet uygulaması kendimizi değersizmiş gibi hissetmemize sebep olur. Hizmetliye karşı güvenimiz sarsılır. Okulu değersiz hisseder ve kuralları önemsemeyebiliriz.”

Hizmetli personelin öğrencileri yaftalamasının (çalışkan tembel, temiz kirli vs) öğrencileri nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde öğrencilerin büyük bir kısmı, hizmetli personelin öğrencileri çalışkan, tembel, temiz, kirli, düzenli, düzensiz gibi yaftalaması, onları bir kalıba sokmaya çalışması öğrencilerin çekingenliğini ve kendine güvenlerini azalttığını söylemişlerdir. Bu davranışın öğrencilerin gururunu kırarak onları değersizleştirdiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bir öğrencinin etiketlenmesinin, diğer öğrenciler tarafından da o etiketin kullanılmasına sebep olarak öğrencinin dışlanmasına neden olabileceğini söylemişlerdir. Arkadaşları arasında uyum sorunu yaşamasına neden olacağını da belirtmişlerdir. Çoğunluğun aksine az bir öğrenci kesimi ise böyle yaftalanmaların öğrenciyi olumsuz etkilemeyeceğini aksine onları itici bir güç olabileceğini ve öğrencileri eksiklerini gidermeye yönelteceğini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencileri yaftalamasının; öğrencilerin çekingenliğini artırdığı, kendine güvenlerini azalttığını ve öğrencilerde değersizlik hissi oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca öğrenciye vurulan etiketin tüm öğrenciler tarafından kullanılmasının öğrenciyi toplumdaki soğutacağı, dışlanmışlık duygusunu körükleyeceği söylenebilir. Bu durumu yansıtmaya adına verilen öğrenci görüşü dikkat çekicidir.

Ö7 “ Öğrenciye lakap takılırsa öğrenci utangaç ve çekingen olur. Bir topluluğa giremez, diğer öğrenciler onu dışlayabilir.”

Hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızması veya öğüt vermesinin öğrencileri nasıl etkileyeceğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde öğrenciler, hizmetli personelin kızma gibi bir hakkı olmadığını belirterek kızması durumunda öğrencilerde hizmetliye karşı bir tepki oluşacağını, yapılması beklenen davranış uygun olsa bile yapılmayacağını ve öğrenci ile hizmetli personel arasında bir inatlaşma olabileceğini söylemişlerdir. Ayrıca kızma davranışının ilkökul öğrencilerinin üzüntü ve korku yaşamasına sebep olabileceğini söylemişlerdir. Fakat öğrencilerin hizmetli personelin kızma yerine öğüt vermesi durumunda kendilerine değer verildiğini düşündüklerini ve bunun onları mutlu ettiğini, olumsuz davranışlarını bir daha yapmamaya çalıştıklarını söylemişlerdir. Kurallara uymaya ve daha bilinçli bir şekilde davranmaya çalışacaklarını belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızmasının öğrencilerde olumlu davranışlara karşı karşıt tepki oluşturmasına sebep olduğu söylenebilir. Aynı zamanda öğrencilere kızma öğrencilerin hizmetliye karşı olumsuz bir tutum oluşturmasına neden olduğu söylenebilir. Hizmetlinin öğrencilere öğüt vermesi ise öğrencilerin kendilerini değerli hissetmelerine neden olmaktadır. Öğrencilere verilen öğütün öğrencilerdeki olumsuz davranışların bırakılma ihtimalini yükselttiği söylenebilir. Aşağıda verilen öğrenci görüşleri bu durumu yansıtmaya açısından dikkat çekicidir.

Ö9 “Öğrencilere hizmetli kızarsa öğrenciler olumsuz etkilenir. Tepki gösterirler, sonucunda kavga çıkabilir.”

Ö22 “ Öğrencileri daha kötü davranışlara itebilir. Özellikle ergenler üzerinde ters tepki oluşturabilir.”

4.2 Öğretmenlerin; Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisi Hakkındaki Görüşleri

Eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisini araştırmak için öğretmenler ile görüşmeler yapılmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Etkisi İle İlgili Öğretmen Görüşleri

		Öğretmen	f (Frekans)
Sınıf fiziki düzenlenmesinin yapılmaması	Dikkat dağınıklığı oluşturur	M _{1,2,3,5,6,7,9,11,13,14,15,17,19,21,22,23,26,27,29,30}	20/30
	İstek ve güdülerini etkiler	M _{1,3,5,6,7,10,11,13,14,17,18,19,21,23,25,26,30}	17/30
	Değer duygularını etkiler	M _{1,2,3,5,7,9,10,14,15,16,17,20,21,22,25,27,29,30}	18/30
	Eğitime verilen önem duygusunu etkiler	M _{1,2,3,5,7,8,10,11,13,14,15,18,19,21,24,26,27}	17/30
Öğretmen ve okul idaresine yardımı	Yardım duygusunu etkiler	M _{2,4,5,10,14,17,23,29,30}	9/30
	Farkındalık oluşturur	M _{1,2,4,6,11,12,16,19,25,29}	10/30
Öğrenciyi temizlik konusunda zorlaması	Okula karşı tutumunu etkiler	M _{1,3,4,5,6,10,15,17,20,21,22,25,29,30}	14/30
	Hizmetliye karşı tutumunu etkiler	M _{2,3,5,8,12,15,17,18,19,21,24,25,26,27}	14/30
	Temizlik ve düzen duygusunu etkiler	M _{1,4,9,10,14,18,21}	7/30
Öğrenciyi kısıtlaması ve müdahale Lesi	Engellenmişlik hissi oluşturur	M _{2,5,12,16,21,30}	6/30
Takdir etmesi	Olumlu davranışlarda duyarlılık kazandırır	M _{1,3,4,5,6,9,11,13,14,16,17,19,20,22,24,25,27,29,30}	19/30
	Öğrencinin özsaygısını geliştirir	M _{1,2,3,5,8,10,11,15,16,17,23,25,30}	13/30
Davranışlarıyla	Hizmetli öğrencilere model olabilir	M _{1,3,9,14,21,23,24,25,27,30}	10/30
	Okul algısını olumsuz etkiler	M _{3,5,7,12,15,21}	6/30
Hizmetlinin kaba ve kırıcı davranması	Öğrenciyi kendini değersiz hissettirir	M _{1,2,3,4,7,9,12,13,14,16,17,20,22,25,29,30}	16/30
	Şiddete yönelir	M _{1,2,3,6,7,9,12,14,15,18,19,21,24,26,27}	15/30
	Okula karşı tutumunu etkiler	M _{2,3,7,8,11,13,14,15,18,20,21}	11/30
Öğrenciyi etiketlemesi	Öğrencinin uyum sorunu yaşamasına sebep olabilir	M _{1,4,6,8,10,14,16,20,30}	9/30
	Öğrencileri bir kalıba sokar	M _{6,7,8,9,12,15,16,17,20,22,25,29,30}	13/30
	Çekingenleştirir	M _{1,2,3,4,5,8,10,13,15,17,20,22,25,29,30}	15/30
Kızması veya öğüt vermesi	Hizmetlinin kızması öğrencide üzüntü ve korku oluşturabilir	M _{3,4,5,9,11,14,15,16,18,19,24,26,27}	13/30
	Öğüt vermesi değerli hissettirir	M _{5,13,17,24}	4/30

Tablo 3’de verilen öğretmen görüşlerinden elde edilen verilere dayalı analiz ve yorumlar aşağıda sunulmuştur.

Eğitim ğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencinin duyuşsal gelişiminde ne gibi etkiler oluşturabileceğini belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, hizmetli personelin eğitim ğretim ortamını hazır hale getirmemesinin, öğrencinin okulda eğitim öğretime verilen önemin yetersiz olduğu ve ikinci plana atıldığı düşüncesinin yerleşmesine sebep olabileceği görüşü birçok ğretmen tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca böyle bir durumun öğrencilerdeki öğrenme istek ve motivasyonunu olumsuz etkileyebileceğini söylemişlerdir. Eğitim ğretim ortamının hazır olmamasının öğrencilerde huzursuzluğa sebep olabileceğini, dikkat dağınıklığı oluşturacağını ve öğrencilerin dersten koparak kendilerini sınıfın bir parçası değil de sınıfın dışında gibi hissetmelerine sebep olacağı ve öğrencilerin aidiyetlik duygularının oluşumuna da zarar vereceğini düşünmektedirler.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; öğretmenler eğitim ğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencilerdeki odaklanma probleminin ve dikkat dağınıklığına sebep olacağı ve bunun da öğrencilerin derse katılımını ve başarısını olumsuz yönde etkileyeceğini söylenebilir. Bu durumun da öğrencilerde başarıya karşı aşağılık duygusunu artıracadı düşünülebilir. Ayrıca eğitim ğretim ortamının fiziksel olarak düzeninin sağlanmaması okul kültürüne ve kişiler arası saygı anlayışının oluşumu üzerinde olumsuz etkiler oluşturabileceğini de ve öğrencilerdeki aidiyetlik duygusunu olumsuz etkileneceği söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen ğretmen görüşü dikkat çekicidir.

M11 “ Eğitim ğretim ortamının düzenlenmemesi öğrencilerde bulunan öğrenmeye duyulan istek ve motivasyonu isteğini engelleyebilir. Ortamın düzensiz olmasından kaynaklanan huzursuzluktan dolayı derse odaklanma, dikkat dağınıklığı açısından ve dersin bir parçası olma isteğine karşı olumsuz duygular gelişebilir. Bu da öğrencilerdeki aidiyetlik duygularının gelişmesini engelleyebilir. Okul kültürüne ve arkadaşlarına karşı saygı anlayışına zarar verebilir.”

M7 “ Eğitim ğretim ortamının düzenlenmemesi öğrencilerde dersin önemli olup olmaması yönünde algı problemleri ortaya çıkarabiliyor. Uygun koşullar sağlanmadığı için öğrencilerde dikkat dağınıklığı oluşturuyor. Bu da öğrencinin derse katılımını olumsuz yönde etkileyebiliyor. Bazı ğrenciler de eğitim öğretime değer verilmediği yapılan işlerin çok ta gerekli bir şey olmadığı yönünde algılamalarına neden olabiliyor.”

Hizmetlilerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek sorunlarla baş etmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımcı olduğunun görülmesinin öğrencinin duyuşsal gelişiminde ne gibi etkiler oluşturabileceğini belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler, hizmetlilerin sorunlarla baş etmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımcı olduğunun öğrenciler tarafından görülmesinin örnek bir davranış olduğu için model alma yoluyla öğrencilerde yardımlaşma duygusunu geliştireceğini söylemişlerdir. Öğrencilerin; yapılan bütün çalışmaların kendileri için olduğunu görmesi, herkesin aynı amaç için çalıştığını görmesi öğrencilere kendilerinin değerli olduğunu hissettireceğini söylemişler ve bu durumun öğrencileri eğitim öğretime motive edeceğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin hizmetli personelin görevi dışında öğretmen ve okul yöneticilerine yardım ettiğini görmesi öğrencide de bu gibi durumlara karşı farkındalık oluşturacağını belirtmişlerdir. Ancak öğretmenlerin hizmetlinin görev sınırını aştığı zaman otoritelerine olumsuz etki edebilecek durumların oluştuğunu da belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetlilerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek sorunlarla baş etmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımcı olduğunun öğrenciler tarafından görülmesinin model alma yoluyla öğrencilerdeki yardım duygusunu geliştirebileceği söylenebilir. Ayrıca hizmetli dâhil bütün okul personelinin kendileri için bir şeyler yaptığını görmesinin de öğrencilerdeki değerlilik duygusunu geliştireceği söylenebilir. Öğrencinin kendini değerli hissettiği bir ortamda eğitim öğretimin daha iyi yapılacağı sonucuna varılmıştır. Bunu yansıtmaya adına aşağıda verilen öğretmen görüşleri dikkat çekicidir.

M30 “Öğrencilerde yardım duygusunu geliştirir. Öğrenci okul içindeki insanları örnek almaktadır. Göreceği iyi şeyler kendisinde de aynı duyguyu geliştirir. Ayrıca öğrenciye etki eden yardımların öğrenciler tarafından görülmesi öğrenciye değerli olduğunu hissettirir.”

M29 “Öğrenci büyüklerini ve gördüklerini örnek alacağından yardımlaşma ve dayanışmaya önem verir. Kendisi için bazı çalışmaların yapıldığını görünce kendisini değerli hisseder. Bazı konularda kendisine de iş düştüğünü görünce görevlerini daha iyi bir şekilde yerine getirmeye çalışır.”

Hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde (temizlik düzen gibi) öğrencilerin katılımını zorlamasının öğrenciyi nasıl etkilediğini

belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler; hizmetli personelin öğrenciyi fiziki ortam düzenlemelerinde zorlamasının, yaptırılan işe ve yaptıran kişiye, dolaylı olarak ta okula karşı öğrencilerin soğumasına, olumsuz tutum oluşturmaya sebep olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca zorlama ve baskı söz konusu olduğunda öğrencideki temizlik ve düzen anlayışının olumsuz yönde etkileneceğini ve temizlik ve düzen konusunda karşıt tepki oluşturarak çevresine karşı duyarsızlaşacağını söylemişlerdir. Zorlamanın öğrencileri fiziki düzenlemelere otorite varken katılmaya, otorite yokken ilgisiz kalmaya hatta kirletmeye yönelerek öğrencinin kişilik gelişimine olumsuz etki edeceğini de belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencilerin katılımını zorlamasının öğrencilerin okula karşı olumsuz tutum geliştirmesine sebep olacağı, zorlama ve baskı ile yaptırılmaya çalışılan fiziki düzenlemelerin öğrencilerin temizlik ve düzen duygusunun oluşumunu olumsuz etkileyeceği hatta karşıt tepki oluşturarak temizlik ve düzen konusunda çevresine karşı tepki oluşturarak duyarsızlaştıracağı söylenebilir. Bu durumu yansıtmaya adına aşağıda verilen öğretmen görüşleri dikkat çekicidir.

M25 “Öğrencinin zorla temizlik işine katılması hizmetliye karşı olumsuz tutum oluşturur. Çocuklar bu konuda çok hassastır. Bu konuda hizmetlinin öğrencilerle olan önceki diyaloglarının önemi de çok büyüktür. Daha öncesinden tepki çekmiş, öğrenciyi karşısına almış bir hizmetli bu zorlayıcı şeylerle daha da olumsuz olaylara meydan verir.”

M21 “Zorlama hizmetliye ve okula karşı olumsuz oluşturur. Çünkü zorlama çocuklarda itici duyguları çağırır. Temizlik ve düzen güzel örnek olarak kazandırılır. Zorlama ve baskı ile olumsuz duygular ortaya çıkar. Bu konularda duyarsız olmalarına sebep olur. Hizmetli ve öğretmen bu konuda güzel örnek olmalıdır.”

Hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesi ve bazı okul yapılarının kullanımı engellemesinin öğrencileri nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler; hizmetli personelin bu gibi davranışlarının öğrencide engellenmişlik hissi oluşturacağını, oyun, eğlence ve zorunlu ihtiyaçları gibi doğal ihtiyaçlarını karşılayamadığı bir yere gitmek istemeyeceğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin kişisel gelişimlerine olumlu etki edebilecek, öğrenci kullanımına açık olması gereken yapıların, hizmetli personel tarafından kapatılması veya öğrenci kullanımına engel olunmasının

öğrencilerin özgürlük ve başkalarının haklarına saygı duygusunun oluşumunda olumsuz etki oluşturabileceğini söylemişlerdir. Öğrenciye yapılan baskı ve engellemelerin öğrencinin sonraki yaşamında da olumsuz etkilerinin olacağı öğretmenler tarafından belirtilmiştir.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesinin ve bazı okul yapılarının kullanımını engellemesinin ve özgürlüklerini kısıtlanmasının öğrencilerde engellenmişlik hissi oluşturacağı, özgürlük ve hak kavramlarının özümsemesinde problemler oluşturacağını söylemek mümkündür. Hizmetlinin bu tutumlarının öğrenciyi okuldan soğutarak olumsuz tutum geliştirebileceği de söylenebilir. Ayrıca öğretmenler tarafından da belirtildiği gibi öğrencilere uygulanan baskıcı tutumun öğrencilerin kişilik gelişimine de etki edeceğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan aşağıda verilen öğretmen görüşleri dikkat çekicidir.

M30 “Hizmetli personelin bu gibi baskıcı tutumları öğrencinin engellenmişlik hissetmesine sebep olur. Ayrıca öğrencinin kişisel kullanımı için ayrılan alanların lüzumsuz yere kısıtlanması öğrencilerin karakter gelişiminde olumsuz etki oluşturabilir.”

M21 “ Çocuklar için var olan bu alanlara çocukların girememesi çocukların özgürlüklerini kısıtlar. Özgürlüklerinin kısıtlandığı yerde bulunmak istemezler. Bu gibi kısıtlama ve engellemeler öğrencileri okuldan soğutur.”

Hizmetlinin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin öğrenciyi nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler; hizmetli personelin, öğrencileri yaptığı olumlu davranışlardan dolayı takdir etmesinin öğrencinin beğenilme duygusunu artırarak kendini değerli hissetmesine sebep olacağını ve takdir etmenin ve edilmenin insanda olan etkilerinin farkına varacağını, kendilerinin de başkalarını takdir etme durumunun artacağını söylemişlerdir. Ayrıca takdir edilmenin, olumlu davranışların kalıcı olmasını sağlayacağını ve bir pekiştirici rolü göreceğini, öğrencilerin olumlu davranışları gerçekleştirme sıklığını artırarak birer alışkanlık haline getirebileceğini belirtmişlerdir. Hizmetlinin takdir etmesinin de hizmetliye ve okula karşı olumlu bir tutum geliştirmesine sebep olacağını da belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetlilerin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin öğrencilerin takdir

etme ve edilme duygularına olumlu etkileri olacağı, yaptığı olumlu davranışların pekişerek kalıcı olabileceği, kendine karşı duyduğu saygısı ve öz benlik duygusunu artıracığı söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen öğretmen görüşleri dikkat çekicidir.

M17 “ Öğrenci kendisine verilen değeri, olumlu tavırları görünce kendisine olan saygısını geliştirir. Karşısındakini takdir etmenin olumlu sonuçlarını fark eder. Kendisi de aynı şekilde olumlu davranışlar geliştirmeyi, takdir etmeyi alışkanlık haline getirir.”

M11 “ Hizmetli personel tarafından öğrencinin davranışlarının takdir edilmesi, öğrenciye değer verildiğinin görülmesi öğrencinin davranışlarına olumlu yansır. Öğrencinin okula ve hizmetliye karşı sevgi ve saygısı artar. Daha duyarlı olur.

M24 “ Öğrencilerin olumlu davranışlarının hizmetli personel tarafından takdir edilmesi kendilerini değerli hissetmelerini sağlar. Takdir edilen öğrencilerde çevrelerine karşı olumlu davranışlar sergileme olasılığı artar.

Hizmetlilerin model olma açısından kişisel özellikleri öğrencilerin duyuşsal gelişimini nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler; öğrencilerin hizmetli personellerdeki olumsuz davranışların kopyalanmasının daha hızlı olacağını, sigara içme, kaba konuşma gibi olumsuz davranışların öğrenciler tarafından sergilenme eğiliminin yüksek olacağından dolayı hizmetli personellerin model olma açısından davranışlarının öğrencileri etkileyeceği belirtilmiştir. Ayrıca hizmetli personeldeki bu davranışların öğrenciler tarafından görülmesi bu tür davranışların normalleşmesine ve okulun dış çevreden farksız bir yer olmadığı algısının oluşmasına neden olabileceğini söylemişlerdir. İlkokul çağındaki çocukların model alma yolu ile etkilenmesinin yüksek olmasından dolayı hizmetli dâhil bütün personelin davranışlarına ve kılık kıyafetine dikkat etmeleri gerektiğini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; öğrencilerin hizmetli personelde gözlemlemiş olduğu olumsuz davranışların kopyalanma durumunun daha yüksek olmasından dolayı öğrenci davranışlarına olumsuz etki edeceği ve hizmetli personel taklit edilerek sigara gibi zararlı alışkanlıkların ortaya çıkabileceği söylenebilir. Ayrıca okul içinde sergilenen bu gibi olumsuz davranışların okulun dış çevreden farklı olma algısını zedeleyeceği de söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen öğretmen görüşleri dikkat çekicidir.

M21 “Sigara içmek gibi davranışlar çocukların kötü etkilenebileceği alışkanlıklardır. Eğer; hizmetli çocukların sevdiği, değer verdiği biriyse onun yaptığı olumlu ve olumsuz davranışlar örnek alınması kaçınılmazdır. O yüzden hizmetlinin bu konularda duyarlı ve dikkatli olması gerekir. Davranışlarına ve giyimine özen göstermesi çocuk gelişimi açısından önem taşır.”

M23 “Model alma yoluyla öğrenme en etkili öğrenme yollarından birisidir. Bu yüzden öğrencilerin hizmetli personellerden gözlemledikleri tutum ve davranışlar onların tutum ve davranışlarını etkileyecektir. Hizmetli personelin sigara içmek gibi kötü davranışları öğrenciler üzerinde olumsuz etkiler oluşturacaktır.”

M24 “Hizmetlilerin yaptığı çoğu şey öğrenciler tarafından görüleceğinden, yaptığı davranışlar öğrencilerin de kişilik özelliklerini etkiler. Kendilerine bir büyüğü örnek almak isteyen öğrenciler hizmetli sigara içiyorsa kendileri de özenip sigaraya başlayabilir. Öğrencilerin normal davranışlarından farklı davranmalarına sebep olabilir.”

Hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıncı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının öğrencileri nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler; hizmetlilerin öğrencilere diğer öğrenciler yanında kızmasının, kırıncı bir şekilde konuşmasının, kaba davranmasının ve şiddet uygulamasının öğrencilerin kendine güvenlerini zedeleyeceğini ve değersizlik duygusunun oluşacağını söylemişlerdir. Hizmetlinin bu tavırlarının öğrencideki öfke düzeyini artırarak onun şiddet ve saldırganlığını artıracığını, öğrencide hırçınlık oluşturacağını ya da tam tersi bir şekilde korku ve çekingenliğe sebep olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca hizmetlinin öğrencilere karşı uyguladığı kaba tavırlarının öğrencinin aşağılık duygusu oluşumuna sebep olacağını, bunun da öğrenciyi okuldan soğutacağını belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıncı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının öğrencilerin kendilerine karşı duydukları değer duygusunu zedeleyeceğini, aşağılık duygusu oluşturacağını, hizmetli personele ve arkadaşlarına karşı hırçınlık oluşturacağını, bu hırçınlık duygusunun öğrencinin şiddet ve direnç eğilimlerini artıracığı söylenebilir. Ayrıca bunlara ek olarak aşağılık duygusu olan bir öğrencinin okula karşı da olumsuz bir tutum oluşturacağını söylemek mümkündür. Bu bakımdan aşağıda verilen öğretmen görüşleri dikkat çekicidir.

M7 “Hizmetlinin öğrencilere kötü davranması sonucu öğrenci kendini değersiz hissedebilir. Öğrencinin hırçınlığı artabilir ve şiddete meyli artabilir. Okulda kötü davranıldığı için okula karşı tutumu olumsuz etkilenir.”

M9 “Kendini değersiz ve problem olarak görmeye başlar. Şiddet uygulanırsa saldırganlıklar sergileyebilir. Aykırı bir kişilik oluşturabilir ve herkese ve her şeye karşı çıkmaya başlar.”

Hizmetli personelin öğrencileri çalışkan, tembel, temiz, kirli vs. gibi etiketlerle yaftalamasının öğrencileri nasıl etkileyeceğini belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler; hizmetli personelin öğrenciye arkadaşlarının yanında hakaret etmesinin, kaba davranmasının ve şiddet uygulamasının öğrencinin kişiliğine bir hakaret olacağını ve bu davranışların çocukların içine kapanmasına, çekingen olmasına ve dışlanmışlık hissi duymalarına sebep olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencinin arkadaşlarının da kendisine böyle davranmasının sosyal açıdan uyum problemi oluşturacağını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler öğrencilerin kendilerine yapıştırılan etiketlere uygun davranmaya başlayabileceğini ve bunun da öğrencinin öz benliğine olumsuz etki edeceğini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencileri çalışkan, tembel, temiz, kirli vs. gibi etiketlerle yaftalamasının öğrencilerde çekingenlik ve dışlanmışlık hissi oluşturacağı, öğrencinin üzerindeki etiketi benimseyerek ona uygun davranışlar geliştireceği ve bunun da öz benliğini olumsuz etkileyeceğini ve etiketlenmenin sosyal ortamlarda uyum problemleri oluşturacağı söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen öğretmen görüşleri dikkat çekicidir.

M6 “ Öğrenciye karşı kullanılan hitaplar oldukça önemlidir. Akıllıya 40 gün deli de deli olur misali gibi, öğrenci de kendine söylenen sözlerden etkilenir. Onun öz benliğini söylenen sözler olumlu ya da olumsuz etkileyebilir.”

M10 “ Öğrencileri yaftalama öğrencilerin dışlanmasına, çekingen olmasına sebep olur. Onları yalnızlaştırır ve sosyalleşmelerini engeller. Arkadaş ortamında sorunlu davranışları çoğaltır.”

Olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızması veya öğüt vermesi öğrenciyi duyuşsal açıdan nasıl etkileyeceğini belirlemeye yönelik öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler; öğrencilerin hizmetlilerin kızmalarına tepki gösterebileceğini, küçük sınıflarda bu tepkinin korku, büyük sınıflarda fiziki karşılık şeklinde olacağını, öğrencilerin okula karşı tutumlarını olumsuz etkileyerek okuldan

soğutacağını ve öğrencinin özgüvenini zedeleyeceğini belirtmişlerdir. Fakat hizmetli personelin öğrenciye kızarak değil de iyi bir tavırla öğüt vermesinin ise öğrencinin kendinin değerli olduğunu hissettireceğini, olumsuz davranışı yapma eğiliminin azalacağını ve öğüt vermenin öğrenci tarafından algılanması olumlu olduğu için yanlış davranışları bırakma ihtimalinin yükseleceğini ve okula karşı olumlu tutum kazanmasını sağlayacağını belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğretmenlerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızmasının öğrencilerde hizmetliye ve okula karşı olumsuz tutum oluşmasına ve küçük çocuklarda korku ve büyük çocuklarda da fiziki tepki oluşturacağı söylenebilir. Fakat hizmetli tarafından iyi bir şekilde öğüt vermenin öğrencilerin hizmetliye ve dolaylı olarak okula karşı olumlu bir tutum geliştirmesine ve yapılan yanlış davranışın bırakılmasına sebep olacağı söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen öğretmen görüşleri dikkat çekicidir.

M11 “ Hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızması öğrenciyi hırçın veya içe kapanık yapabilir. Öğüt vermesi ise öğrencinin davranışını düzeltmesine sebep olabilir.”

M24 “ Hizmetlinin öğrenciye olumsuz davranışından dolayı kızması öğrencinin o davranışı farklı şekillerle devam ettirmesine neden olur. Ancak öğüt vererek arkadaşmış gibi anlatması öğrenciye kendini değerli hissettirir ve o davranışı terk etmesi sağlanmış olur.”

4.3. Okul Yöneticilerinin; Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisi Hakkındaki Görüşleri

Eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisini araştırmak için okul yöneticileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bununla ilgili okul yöneticisi görüşleri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisi İle İlgili Okul Yöneticisi Görüşleri

		Okul Yöneticisi	f (Frekans)
Sınıfın fiziki düzenlenmesinin yapılmaması	Dikkat dağıtır	A _{1,2,3,4,6}	5/6
	İstek ve güdülerini etkiler	A _{2,3,4,5,6}	5/6
	Değer duygularını etkiler	A ₄	1/6
	Eğitime verilen önem duygusunu etkiler	A _{1,2,4,5,6}	5/6
Öğretmen ve okul idaresine yardımı	Yardım duygusunu etkiler	A _{3,4,5}	3/6
	Katılımcılık duygusunu etkiler	A _{1,2,5,6}	4/6
Öğrenciyi temizlik konusunda zorlaması	Okula karşı tutumunu etkiler	A _{1,3,5,6}	4/6
	Hizmetliye karşı tutumunu etkiler	A _{2,4,5}	3/6
	Temizlik ve düzen duygusunu etkiler	A _{1,2,3,4,6}	5/6
Öğrenciyi kısıtlaması ve müdahalesi	Engellenmişlik ve çekingenlik hissi oluşturur	A _{1,3,6}	3/6
Takdir etmesi	Olumlu davranışlarda duyarlılık kazandırır	A _{1,3,5}	3/6
	Sorumluluk duygusunu geliştirir	A _{2,4}	2/6
Davranışlarıyla	Hizmetli öğrencilere model olabilir	A _{1,2,4,5}	4/6
	Kılık kıyafet öğrencinin hizmetliye tutumunu etkiler	A _{1,3,4,6}	4/6
Hizmetlinin kaba ve kırıcı davranması	Öğrenciye kendini değersiz hissettirir	A _{2,4,5,6}	4/6
	Şiddete yönelir	A _{1,3,5,6}	4/6
	Arkadaşlarına şiddet uygular	A _{1,3}	2/6
Öğrenciyi etiketlemesi	Öğrencinin uyum sorunu yaşamasına sebep olabilir	A _{1,4,5,6}	4/6
	Öğrencileri bir kalıba sokar	A ₅	1/6
	Çekingenleştirir	A _{1,3,4,6}	4/6
Kızması veya öğüt vermesi	Hizmetlinin kızması öğrencide karşı tepki oluşturabilir	A _{1,2,4,6}	4/6
	Öğüt vermesi olumlu davranışa yönelir	A _{1,2,4,5}	4/6

Tablo 4’de verilen okul yöneticisi görüşlerinden elde edilen verilere dayalı analiz ve yorumlar aşağıda sunulmuştur.

Eğitim öğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencinin duyuşsal gelişiminde ne gibi etkiler oluşturabileceğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde okul yöneticileri eğitim öğretim ortamının hazır hale getirilmemesinin öğrenciler tarafından eğitim-öğretim ve kendilerine verilen değerin az olduğunu düşüneceğini, düzensiz ortamın öğrencilerin derse adapte olmasını zorlaştıracığını ve öğrencilerde dikkat dağınıklığı oluşturarak dersten kopartacağını ve derse ve okula karşı bir isteksizlik oluşacağını söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; eğitim öğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencilerin dikkatini dağıttığı, derse adapte olamadığı, öğrenme istek ve motivasyonlarına ile okula karşı olumsuz bir tutum oluşturacağı, eğitim-öğretime verilen değerin az olmasından dolayı kendilerinde de eğitim ve öğretime karşı olumsuz bir tutum oluşturduğu söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen hizmetli görüşleri dikkat çekicidir.

A1 “Eğitim öğretime hazır hale getirilmeyen ortamlar öğrencinin dikkatini dağıtır. Ortamın dağınık olması eğitimin sanki önemsizmiş görünmesine de sebep olabilir. Öğrencilerin de eğitim ve öğretime verdiği değer azalabilir.”

A2 “Öğrencilerimizde okula karşı ve okul yönetimine karşı olumsuz düşünceler ortaya çıkar. Öğrenciler idarenin eğitime fazla önem vermediğini düşünebilir. Okul kirliliği önyargı oluşturacağı için derse ilgide de bir azalma olacaktır. Okul idaresinin baş edemeyeceği birçok sorun çıkar ve eğitim öğretim aksar.”

Hizmetlilerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek sorunlarla baş etmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımcı olduğunun görülmesinin öğrencilerin duyuşsal gelişimini nasıl etkileyeceğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde okul yöneticileri, hizmetlilerde gördükleri bu davranışın öğrencilerdeki yardım duygusunu geliştirebileceğini, en üst kademededen en alt kademe çalışanına kadar birlik ve beraberliğin olduğu bir kurumda öğrencilerin de kendilerini sorunların çözümünde sorumluluk sahibi olarak görebileceklerini ve katılımcılık duygusunu

geliştireceğini belirtmişlerdir. Ayrıca yapılan fedakârlıkları öğrencilerin görmelerinin kendilerine verilen bir değer olarak görebileceklerini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular okul yöneticilerinin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetlilerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek herhangi bir sorunu çözmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımı, statüsü ne olursa olsun meselelerin çözümünde rol almaya çalışması, öğrencilerin yardım ve katılımcılık duygusunun gelişimine katkısının olduğu söylenebilir. Ayrıca eğitim öğretim sürecine etki edebilecek unsurları izale etmek için hizmetli personelin çalıştığı öğrenci tarafından görülmesinin de öğrencilere kendilerinin değerli olduğunu hissettirerek başkaları için bir şeyler yapma hissinin oluşumuna olumlu bir etki sağladığı ve öğrencideki bencillik duygusunun körelmesine olumlu etki yaptığı söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen okul yöneticisi görüşleri dikkat çekicidir.

A3 “Öğrencinin hizmetli personelin görevi olmasa da okul yönetimine ve öğretmenlere yardımını gören öğrencide yardımseverlik duygusu gelişebilir.”

A4 “Öğrenci hizmetlinin yardım ettiğini görürse öğrencide öğretmenin, okul yöneticisinin ve eğitim öğretimin önemli olduğu hissi yaşatır. Kendileri için çalışıldığını görmek kendinin önemsendiğini hissettirir.”

Hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencilerin katılımını zorlamasının öğrenciyi nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde okul yöneticileri, hizmetli personelin bu gibi tutumlarından öğrencilerin rahatsız olabileceklerini, bu durumun hizmetliye ve okula karşı bir önyargı oluşturacağını, zorla yaptırılmaya çalışılan davranışlara karşı yapmama duygusunun ağır bastığını belirtmişlerdir. Ayrıca zorlamanın öğrencilerde karşıt bir tepki oluşturabileceğini ve temizlik-düzen duygusunun gelişimini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Çoğunluğun aksine bazı okul yöneticileri de hizmetlinin fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencileri zorlamasının öğrencilerde temizlik alışkanlığının oluşmasına olumlu etkisinin olacağını söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular okul yöneticilerinin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencileri katılıma zorlamasının öğrencilerde hizmetliye ve okula karşı olumsuz bir tutum oluşmasına neden olacağı söylenebilir. Zorla yaptırılmak

istenen her işte olduğu gibi öğrencileri de zorla fiziki ortam düzenlemesi içerisine katmak öğrencilerde bu gibi durumlara karşı duyarsızlık ve karşıt tepki oluşmasına sebep olabilir. Bu sebeplerden dolayı, öğrencilerde oluşturulmak istenen temizlik ve düzen duygusunun gelişiminin de olumsuz etkilenebileceği söylenebilir. Bu durumu ortaya koymak adına aşağıda verilen öğrenci görüşleri dikkat çekicidir.

A1 “Temizlik ve düzen gibi alışkanlıkların öğrenciye kazandırılması olumlu bir davranıştır. Fakat zorlama ile yaptırıldığında öğrenci bu konularda duyarsızlaşabilir ve görmezden gelebilir.”

A4 “Bazı öğrencilerin hizmetliye karşı tepkileri ile sonuçlanabilir. Yaptırılmak istenenin dışında farklı sonuçlar ortaya çıkabilir.”

Hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesi ile bazı okul yapılarının kullanımının engellemesi(tuvalet, spor salonu vs) öğrencileri nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde okul yöneticileri, sürekli kısıtlamalara maruz kalmanın öğrencilerde çekingenlik, içine kapanıklık, özgüven eksikliği ve pasif kişilikler oluşturmasına neden olduğunu, öğrenciye güvenilmediğini gösterdiğini ve onlara bu hissi verebileceğini, okula karşı önyargılı olacaklarını ve okula aitlik duygusunun azalacağı, öğrencilere sorumluluklarını yerine getirmediklerini söyleyerek öğrencilere yapılan müdahale onların sorumluluk sahibi olmalarını engelleyebilecekleri şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesi öğrencilerin sorumluluk duygularının oluşumuna olumsuz etki edeceği, bazı okul yapılarına erişiminin çeşitli nedenlerle engellenmesi, kısıtlanması öğrencilerin çekingenlik, içine kapanıklık gibi duygularının oluşmasına neden olacağı söylenebilir. Ayrıca hizmetli personelin öğrencilere müdahalelerinin öğrencilerin okula karşı olumsuz bir tutum oluşturmalarına sebep olacağı söylenebilir. Aşağıda verilen öğrenci bu durumu ortaya çıkarmak adına dikkat çekicidir.

A3 “Öğrencilerin devamlı kısıtlanması ve öğrenciye müdahale öğrencilerin karakter gelişimini olumsuz etkiler. İleriki yaşlarında öğrencilerde içine kapanıklık ve çekingenlik ortaya çıkabilir.”

Hizmetli personelin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin, öğrencide nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde okul yöneticileri; öğrencilerin hizmetli personel tarafından takdir edilmesinin öğrenciyi olumlu davranışı tekrar etme adına motive edeceğini ve davranışı yerleştireceğini söylemişlerdir. Öğrencinin yaptığı olumlu davranışlarından dolayı takdir edilmesinin onun sorumluluk alma konusunda daha girişken hale getirebileceğini söylemişlerdir. Ayrıca takdir edilmenin, öğrenciler tarafından kendilerine verilen bir değer göstergesi olarak algılanabileceğini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin, öğrencideki olumlu davranışının alışkanlık haline gelmesine olumlu etkisinin olduğu, öğrencilerin sorumluluk alma konusunda girişkenlik kazanmasına katkıda bulunabileceği söylenebilir. Ayrıca bir büyük tarafından takdir edilmenin öğrencideki kendine duyulan değer hissini artıracığı söylenebilir.

A5 “Herkesin olduğu gibi hizmetli personelin de öğrencinin olumlu davranışlarını takdir etmesi öğrenciyi bir dahaki sefere motive edecektir.”

A2 “ Öğrencilerin takdir edilmesi, öğrencinin hem kendine olan güvenini artırırken hem de daha fazla sorumluluk almaktan kaçınmaz hale getirir.”

Hizmetlilerin model olma açısından kişisel özelliklerinin öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde okul yöneticileri; hizmetli personelin model olma konusunda okulda çalışan öğretmen ve okul yöneticilerine göre daha geri planda olduğunu, fakat hizmetlilerin az da olsa öğrenciyi etkileme durumunun olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin çevrelerindeki gördüğü birçok modelden etkilenme durumunun yüksek olmasından dolayı sigara içme ve diğer kötü davranışları olan hizmetlilerin öğrencileri olumsuz etkileyeceğini söylemişlerdir. Bu bakımdan dolayı hizmetlilerin davranışlarında dikkatli olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular okul yöneticilerinin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetlilerin sigara gibi kötü alışkanlıklarının öğrencileri nasıl etkileyeceği ile ilgili okul yöneticileriyle yapılan görüşmeler sonucu, hizmetli personelin bir okul yöneticisi ya da bir öğretmen kadar etkileme kapasitesinin

olmadığını söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin her modeli kopyalama eğilimi olduğu için hizmetli personelin davranışlarına dikkat etmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir. Bu bakımdan aşağıda verilen okul yöneticisi görüşleri dikkat çekicidir.

A4 “Okul çalışanlarının hepsi davranışlarıyla örnek olmalıdır. Öğrenciye model oluşturacağı için davranışlarında ve giyiminde iki kat dikkatli olmalıdır.”

A5 “İdareciler ve öğretmenler varken öğrencilerin hizmetliyi örnek alacağını pek zannetmiyorum. Fakat yine de kötü alışkanlıklar ve davranışları olan bir hizmetli öğrencileri olumsuz etkileyebilir.”

Hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının duyuşsal açıdan öğrencilere nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde okul yöneticileri; hizmetli personelin okul içinde öğrenciye kaba davranmasının öğrencileri okuldan soğutacağını söylemişlerdir. Ayrıca öğrenciye karşı kaba ve kırıcı söz ve davranışların cama vurulan bir darbe gibi olacağını söylemişler, kaba davranmanın öğrenciyi değersizleştireceğini, çevresindekilere karşı saygısız ve kaba bir yapıya bürünmesine sebep olacağını belirtmişlerdir. Öğrenciye yapılan şiddetin de şiddet doğuracağını, arkadaşlarına da görmüş olduğu muameleyi yapacağını söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular öğrencilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının etkisini öğrenmek amacıyla okul yöneticileriyle yapılan görüşmeler sonucu öğrenciye kaba davranış, kırıcı sözlerin ve şiddetin öğrencileri değersizleştireceği, şiddete karşı meyilli hale getireceği, öğrencileri hırçınlaştıracığı söylenebilir. Ayrıca hizmetli tarafından yapılan şiddetin öğrenciyi okuldan da soğutacağı söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen okul yöneticisi görüşleri dikkat çekicidir.

A3 “Okul ortamında öğrenciye kaba ve şiddet içerikli davranılması öğrencinin okula gelme isteğini kıracaktır. Ayrıca şiddet şiddeti doğuracağı için arkadaşlarına da şiddet gösteren bir birey haline gelebilir.”

Hizmetli personelin öğrencileri yaftalamasının(çalışkan tembel, temiz kirli vs) öğrencileri nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde

okul yöneticileri, hizmetli personelin öğrencileri çalışkan, tembel, temiz, kirli, düzenli, düzensiz gibi yaftalamasının öğrencilerde çekingenlik oluşturacağını, arkadaşları arasında yalnızlaşmasına ve kötü yaftalamaların öğrencide aşağılanma duygusu oluşturabileceğini, bu aşağılanma duygusunun arkadaşlarını aşağılamaya dönebileceğini söylemişlerdir.

Ayrıca bir öğrencinin etiketlenmesinin, diğer öğrenciler tarafından da o etiketin kullanılmasına sebep olarak öğrencinin uyum sorunu yaşamasına neden olabileceğini söylemişlerdir. Bazı olumlu etiketlemelerin yapıldığı durumlarda ise öğrenciler açısından olumlu sonuçlar doğurabileceğini de belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular okul yöneticilerinin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencileri yaftalamasının; öğrencilerin çekingenliğini artırdığı, öğrencilerde aşağılanma ve değersizlik hissi oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca öğrenciye vurulan etiketin tüm öğrenciler tarafından kullanılmasının öğrencinin sosyal açıda uyum problemi yaşatacağı ve dışlanmışlık duygusunu körükleyeceği söylenebilir. Bu durumu yansıtma adına verilen okul yöneticisi görüşü dikkat çekicidir.

A5 “ Öğrencilere etiket yapıştırmak onları kalıba sokmak demektir. Birisine kırk kere deli dersiniz deli olmuş sözü de yaftalamanın insanı, öğrenciyi nasıl etkilediğinin göstergesidir.”

A6 “Öğrencilerin arkadaşları arasında dışlanmasına neden olabilir. Veya öğrenci böyle hissettiğinden arkadaşları ile oynama isteği azalacaktır. Tembel, kirli, pis gibi aşağılanan öğrencilerin arkadaşları ile alay etmesi de muhtemeldir.”

Hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızması veya öğüt vermesinin öğrencileri nasıl etkileyeceğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan görüşmelerde okul yöneticileri; kızmanın öğrencilerin davranışlarında kısıtlamalara yönelik bir durum olmasından dolayı öğrencilerin karşıt tepki oluşturarak davranışı tekrar ettireceğini, kızma yerine doğru davranış gösterilerek düzeltilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ayrıca öğrencide kızan kişiye karşı bir önyargı oluşmasına dolaylı olarak ta okula bir önyargı oluşmasına sebep olduğunu söylemişlerdir. Öğüt verme de ise öğrencilerin hizmetlilerin söylemiş olduğu durumu yapma olasılığını artıracığını, öğüt vermenin davranışın yerleşmesi adına önemli bir adım olduğunu söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular okul yöneticilerinin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızmasının öğrencilerde olumlu davranışlara karşı karşıt tepki oluşturmaya sebep olduğu söylenebilir. Aynı zamanda öğrencilere kızma öğrencilerin hizmetliye karşı olumsuz bir tutum oluşturmaya neden olduğu söylenebilir. Öğrencilere verilen öğretimin öğrencilerdeki olumsuz davranışların bırakılma ihtimalini yükselttiği söylenebilir. Aşağıda verilen öğrenci görüşleri bu durumu yansıtmaya açısından dikkat çekicidir.

A2 “Öğrenciye kızıldığında davranışı öğrenci bırakmaz fakat öğüt verilirse öğrenci davranışını bırakıp doğru olana yönelmeye çalışır.”

4.4. Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkileri Hakkındaki Görüşleri

Eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisini araştırmak için eğitimci olmayan hizmetli personeller ile görüşmeler yapılmıştır. Bununla ilgili hizmetli görüşleri Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisi İle İlgili Kendi Görüşleri

		Hizmetli	f (Frekans)
Sınıfın fiziki düzenlenmesinin yapılmaması	Okula karşı olumsuz tutum oluşturabilir	H _{1,2}	2/3
	İstek ve güdülerini etkiler	H _{1,2}	2/3
	Öğrencileri mutsuz eder	H _{1,3}	2/3
	Eğitime verilen önem duygusunu etkiler	H ₃	1/3
Öğretmen ve okul idaresine yardımı	Yardım duygusunu etkiler	H _{1,2,3}	3/3
	Katılımcılık duygusunu etkiler	H ₂	1/3
Öğrenciyi temizlik konusunda zorlaması	Okula karşı tutumunu etkiler	H _{1,2,3}	3/3
	Hizmetliye karşı tutumunu etkiler	H _{2,3}	2/3
	Öğrenciyi hırçınlaştırır	H _{1,2,3}	3/3
Öğrenciyi kısıtlaması ve müdahalesi	Okula ve hizmetliye karşı olumsuz tutum oluşturur	H _{1,2,3}	2/3
Takdir etmesi	Olumlu davranışlarda duyarlılık kazandırır	H _{1,2}	2/3
	Öğrenci kendini değerli hisseder	H _{1,2,3}	3/3
Davranış- larıyla	Hizmetli öğrencilere model olabilir	H _{1,2}	2/3
	Kılık kıyafet öğrencinin hizmetliye tutumunu etkiler	H _{1,2,3}	3/3
Hizmetlinin kaba ve kırıcı davranması	Öğrenciyi kendini değersiz hissettirir	H _{1,2}	2/3
	Şiddete yöneltir	H _{1,3}	2/3
	Okula karşı olumsuz tutum geliştirir	H _{1,3}	2/3
Öğrenciyi etiketlemesi	Öğrencinin uyum sorunu yaşamasına sebep olabilir	H _{1,2,3}	3/3
	Ayrımcılık olur	H _{2,3}	2/3
	Öğrencilerde kıskançlık olur	H ₁	1/3
Kızması veya öğüt vermesi	Hizmetlinin kızması öğrenciyi yanlıştan uzaklaştırır	H _{1,2,3}	3/3
	Öğüt vermesi doğruya yöneltir	H _{1,2,3}	3/3

Tablo 5’te verilen eğitimci olmayan hizmetli personel görüşlerinden elde edilen verilere dayalı analiz ve yorumlar aşağıda sunulmuştur.

Eğitim ğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencinin duyuşsal gelişiminde ne gibi etkiler oluşturabileceğini belirlemeye yönelik yapılan görüşmelerde hizmetliler eğitim ğretim ortamının yardımcı personel tarafından hazır hale getirilmemesinin; öğrencilerde derse olan ilginin azalması ve mutsuzluğa neden olabileceği, psikolojik sorunların ortaya çıkabileceği yönünde görüşlerini belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; eğitim ğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencilerin öğrenme istek ve motivasyonlarına olumsuz etki oluşturduğu, okula olan bağlılıklarında zayıflama oluşturduğu, kendilerini güvende hissedememe duygusuna yol açtığı şeklinde olumsuz olarak etkilediği söylenebilir. Bu bakımdan aşadıda verilen hizmetli görüşleri dikkat çekicidir.

H1 “ Okul ve sınıf düzenli değilse ğrenci huzursuz olur. ğrencide ders dinleme isteği kalmaz. Okuluna ve derslerine önem vermez olur.”

H3 “ Okul eğitim için hazır olmazsa her türlü sıkıntı olur. Okul boş yatar. Öğrenci pis ve dağınıklıktan dolayı dersle ilgilenemez. ğrencide gevşeklik olur.”

Hizmetlilerin eğitim ğretim sürecine etki edebilecek sorunlarla baş etmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımcı olduğunun görülmesinin öğrencilerin duyuşsal gelişimini nasıl etkileyeceğini belirlemeye yönelik hizmetlilerle yapılan görüşmelerde hizmetliler; öğrencilerin kendilerini gözlemleyeceklerini ve kendilerini model olarak alacaklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin yardım eden bir hizmetliyi görmesinin onların yardım duygusunu model alma yoluyla geliştireceklerini söylemişlerdir. Öğrencilerin yardım edilmesi gereken durumlarda yardım edeceğini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetlilerin, eğitim ğretim sürecine etki edebilecek herhangi bir sorunu çözmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardım etmelerinin öğrenciler tarafından gözlemleneceğini ve model alma yöntemi vasıtasıyla yardım ve katılımcılık duygusunun gelişimine katkısının olacağı söylenebilir. Bu durumu yansıtmaya adına aşadıda verilen hizmetli görüşleri dikkat çekicidir.

H2 “ Öğrenci bakar ki hizmetli yardımsever, kendisi de yardım sever olmaya çalışır.”

H3 “ Öğrenci hizmetli personelin yardım etmesinden memnun olur. Kendisi de herkese yardımcı olmaya çalışır.”

Hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencilerin katılımını zorlamasının öğrenciyi nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik hizmetli personellerle yapılan görüşmelerde hizmetli personel; öğrenciyi temizlik ve düzen gibi konularda zorlamanın öğrenciyi okuldan soğutabileceğini, öğrencilerin hizmetlinin kendi görevini zorla öğrenciye yaptırmaya çalıştığını düşüneceğini, bu yüzden kendileri ile öğrenciler arasında problemler oluşabileceğini ve şikâyetlerin artacağını söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencileri katılıma zorlamasının, öğrencilerde; hizmetliye ve okula karşı olumsuz bir tutum oluşmasına neden olacağı söylenebilir. Ayrıca hizmetli ile öğrenci arasında gerginliklerin olacağı ve bu gerginliklerin öğrenciyi hırçınlaştıracacağı söylenebilir. Bu durumu ortaya koymak adına aşağıda verilen hizmetli görüşü dikkat çekicidir.

H2 “Öğrencilere zorla bir şey yaptırırsak bu öğrenci için iyi olmaz. Okuldan soğuyabilirler. Öğrenci senin görevini bana niye yaptırıyorsun der.”

Hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesinin ve bazı okul yapılarının kullanımı engellemesinin (tuvalet, spor salonu vs.) öğrencileri nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik hizmetlilerle yapılan görüşmelerde hizmetliler; bu gibi kısıtlama ve öğrenciye müdahalelerin öğrenciyi rahatsız edeceğini, öğrenciyi başta hizmetliye, daha sonra da okula karşı soğutacağını söylemişlerdir. Ayrıca öğrenciye fazla karışıldığında öğrencilerin tepki verebileceğini de söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesi ile bazı okul yapılarına erişiminin çeşitli nedenlerle engellemesinin öğrencileri rahatsız edeceği, hizmetliye ve okula karşı olumsuz tutumların oluşmasına sebep olacağı, öğrencilerin

özgürlük alanlarının kısıtlanmaya çalışılmasının da öğrencileri hırçınlaştıracığı söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen hizmetli görüşü dikkat çekicidir.

H2 “Çok müdahale ederse öğrenci hizmetliye ve okula soğur. Öğrencilerin kullanacağı yerleri engellerse de öğrenciler rahat edemez, hizmetli ile çatışabilir.”

Hizmetli personelin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin, öğrencide nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla hizmetlilerle yapılan görüşmelerde hizmetli personeller; hizmetli personelin bir öğrenciyi takdir etmesinin güzel bir durum olduğunu, öğrencinin kendini değerli hissetmesini sağlayacağını ve böyle yapıldığı takdirde öğrencinin yaptığı olumlu davranışı tekrar etme olasılığının artacağını söylemişlerdir. Ayrıca hizmetli personel tarafından takdir edilen öğrencinin personele karşı saygısının artacağını da belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin, öğrencinin yaptığı olumlu davranışların yapılma sıklığını artırarak öğrenciye duyarlılık kazandıracağı, başkalarına karşı saygı duyma ve kendine duyduğu öz saygısını olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Aşağıda verilen hizmetli görüşleri bu durumu yansıtmaya adına dikkat çekicidir.

H2 “Öğrencinin takdir edilmesi onu iyi davranmaya iter. İyi niyet ortamı oluşur ve öğrencide bize karşı saygı oluşur.”

Hizmetlilerin model olma açısından kişisel özelliklerinin öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisini ortaya çıkarmak amacıyla hizmetlilerle yapılan görüşmelerde hizmetliler; okuldaki öğretmen ve okul yöneticisi gibi kendi davranışlarını da öğrencilerin takip edeceğini, yaptığı olumlu ya da olumsuz davranışların öğrencileri etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin hizmetli personel hakkındaki ilk izlenimlerini dış görünüşlerine bakarak elde ettiklerini söylemişler, giyimine özen göstermeyen hizmetli personelin öğrenciler tarafından itici bir kişiliğe sahip olduğunu ve kendilerini öğrencilerin beğenmeyeceğini ve güvenemeyeceğini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetlilerin sigara gibi kötü alışkanlıklarının öğrenciler tarafından model alınabileceği ve denenebileceği söylenebilir. Ayrıca hizmetli personelin giyiminin öğrencinin ona olan güvenini etkileyebileceği de söylenebilir. Hizmetlilerin olumlu ya da olumsuz davranışlarının model alma yolu ile öğrenciler tarafından öğrenileceği söylenebilir. Bu durumu yansıtmaya adına aşağıda verilen hizmetli görüşleri dikkat çekicidir.

H1 “Öğrenci hizmetlinin kişisel özelliklerini takip eder. Davranışlarımız öğrenciyi olumlu veya olumsuz etkileyebilir.”

H2 “Öğrenci eğer giyimimiz iyi olmazsa bize bakar ve bu ne pinti adam der. Giyimimize bakarak bize değer verir. Ye kürküm ye misali

Hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının duyuşsal açıdan öğrencilere nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla hizmetlilerle yapılan görüşmelerde hizmetli personelin bu şekilde davranmasının öğrencileri üzeceğini ve kendilerini değersiz hissetmelerine sebep olacağını söylemişlerdir. Hizmetli personelin öğrencilere şiddet uygulaması sonucu öğrencilerin de şiddete karşılık vermeye çalışılacağını belirtmişlerdir. Ayrıca hizmetli personelin öğrenciye karşı kaba ve kırıcı tutumunun öğrencilerin okula karşı olumsuz bir tutum edinmelerine sebep olacağını ve öğrencileri okula olan ilgisinin azalacağını söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; Hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının; öğrencilerin kendilerine karşı duydukları saygıyı olumsuz etkileyerek değersizlik hissi oluşmasına sebep olduğu söylenebilir. Hizmetli personel tarafından kaba bir şekilde davranılmasının ve şiddet uygulanılmasının öğrencilerde hırçınlık ve şiddete karşı bir eğilime yol açabileceği söylenebilir. Ayrıca öğrencinin okulda yaşayacağı bu gibi olumsuz durumların öğrencilerin okula karşı tutumlarına olumsuz etki ederek onları okuldan soğutabileceği söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen hizmetli görüşleri dikkat çekicidir.

H1 “ Öğrenciye kaba davranırsa öğrenci değersiz olduğunu düşünür. Hizmetliden korkabilir. Okula karşı ilgisi azalır.”

H3 “ Öğrenciye kötü davranırsak öğrenci değersizmiş gibi hissedebilir. Arkadaşlarına o da kötü davranır, hırçınlaşır.”

H2 “ Öğrenci bundan kötü etkilenir. Arkadaşlarına kaba davranabilir. Okulda huzursuzluk olur ve şikâyetler artar.

Hizmetli personelin öğrencileri yaftalamasının(çalışkan tembel, temiz kirli vs) öğrencileri nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla hizmetlilerle yapılan görüşmelerde hizmetli personelin öğrencileri çalışkan, tembel, temiz, kirli, düzenli, düzensiz gibi yaftalamasının öğrencilerde ayrımcılık oluşturacağını ve öğrencilerin birbirlerini kıskanabileceğini söylemişlerdir. Ayrıca kötü bir şekilde etiketlenen öğrencilerin diğer öğrenciler tarafından ezilebileceğini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin öğrencileri yaftalamasının; öğrencilerin birbirine karşı ayrımcılık yapmalarına sebep olacağını, iyi etiketlenen öğrencilerin diğer öğrenciler tarafından kıskanılarak öğrencilerde bir kıskançlık oluşturacağı söylenebilir. Bu durumu yansıtma adına verilen öğrenci görüşü dikkat çekicidir.

H1 “İyi şeyler söylediğimiz çocukları diğer çocuklar kıskanabilir. Kötü şeyler söylediklerimizle de diğer öğrenciler uğraşabilir.”

H2 “Bu tür şeyleri söylemek öğrenciler için ayrımcılık olur. Öğrencileri olumsuz etkiler. Okula gelmek istemez olurlar. Bizi de sevmezler.”

Hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızması veya öğüt vermesinin öğrencileri nasıl etkileyeceğini ortaya çıkarmak amacıyla hizmetlilerle yapılan görüşmelerde hizmetli personeller; öğrencileri olumsuz davranış gösterdiklerinde kızarak ya da öğüt vererek bir şekilde uyarmanın gerekli olduğunu, bu gibi hareketlerin öğrencileri olumlu davranışa iteceğini söylemişlerdir.

Elde edilen bu bulgular hizmetlilerin ifadeleri çerçevesinde incelendiğinde; hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızmasının hizmetlilere göre gerekli olduğu ve yaptıkları bu uyarıların öğrencileri olumlu davranışlara iteceğini düşündükleri söylenebilir. Bu bakımdan aşağıda verilen hizmetli görüşleri dikkat çekicidir.

H1 “Öğrenciyi yaptığı yanlış görduğümüzde bu öğrenci için iyi olur. Kendine çeki düzen verir. Onu iyiye götürür.”

H2 “ Öğrencinin uyarılması ona iyi yönde etki eder. Öğrenci yaptığı hareketlere dikkat eder.”

4.5 Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin, Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimlerine Etkisi İle İlgili Gözlem Bulguları

Eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisini araştırmak için araştırmacı tarafından yapılan gözlemler sonucu elde edilen verilere dayalı analiz ve yorumlar aşağıda sunulmuştur.

Eğitim öğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesinin öğrencinin duyuşsal gelişiminde ne gibi etkiler oluşturabileceğini belirlemeye yönelik yapılan gözlemler sonucunda eğitim öğretim ortamının fiziki olarak hazır hale getirilmemesinin, öğrencilerin dikkatlerini dağıttığı, öğrenme istek ve motivasyonlarına olumsuz etki ettiği ve bu düzenleme eksikliğinin öğrencilerdeki eğitim öğretime verilen önem duygusunu olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. Bu bakımdan aşağıda verilen gözlem verileri dikkat çekicidir.

“Sınıfa girildiğinde hava çok soğuktu. Öğrenciler sınıfın soğuk olmasından dolayı dersi tam olarak dinleyemiyorlar ve dersle ilgilenemiyorlar sadece ısınmaya çalışıyorlardı.”
18.02.2013

“Öğrenciler sınıfa girdiğinde sınıf çok dağınıktı. Öğrenciler bu dağınıklıktan rahatsız oldular ve ne kendilerine ne de okula önem verilmediğini belirttiler.”
27.02.2013

Hizmetlilerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek sorunlarla baş etmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımcı olduğunun görülmesinin öğrencilerin duyuşsal gelişimini nasıl etkileyeceğini belirlemeye yönelik yapılan gözlemlerde hizmetli personelin sorunların çözümünde rol almaya çalışmasının ve sorunların çözümüne yardım etmesinin öğrencilerin katılımcılık ve yardım etme duygusunun gelişimine olumlu etkilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu bakımdan aşağıda verilen gözlem verileri dikkat çekicidir.

“Hizmetli personelin yardım ettiği öğrenciler kendileri de ona yardım etmeye çalıştılar. Öğrencilerin diğer arkadaşları ile de yardımlaştıkları gözlemlenmiştir.”
04.03.2013

Hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencilerin katılımını zorlamasının öğrenciyi nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik

yapılan gözlemlerde hizmetli personelin öğrencilerin temizlik ve düzenleme gibi konulara katılımlarını zorlamasının, öğrencilerde okula ve hizmetliye karşı olumsuz tutum geliştirdiği, temizlik ve düzen gibi konularda öğrencileri duyarsızlaştırdığı da gözlemlenmiştir. Bu durumu ortaya koymak adına aşağıda verilen gözlem verileri dikkat çekicidir.

“Sabah yapılan çevre temizliğinde öğrencileri kontrol eden hizmetli onları biraz zorladı. Bazı öğrenciler yerden aldıkları çöpleri hizmetli görmeden çöpe atmayıp yere attı.”
19.03.2013

“Hizmetli bazı eşyaların taşınmasında öğrencileri yanında çalıştırmak istedi. Birkaç 8.sınıf öğrencisi ona tepki göstererek bu benim işim değil ben yapmam dedi.” 14.03.2013

Hizmetli personelin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesi ile bazı okul yapılarının kullanımını engellemesi (tuvalet, spor salonu vs) öğrencileri nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik yapılan gözlemler sonucunda hizmetli personelin öğrencilerin kullanım alanlarını kısıtlamasının öğrencilerde engellenmişlik hissi oluşturduğu ve öğrencileri çekingenleştirdiği gözlemlenmiştir. Aşağıda verilen gözlem verileri bu durumu ortaya çıkarmak adına dikkat çekicidir.

“Hizmetli yeni temizlediği için öğrencilerin tuvalete giriş çıkışına izin vermedi. Öğrenci ihtiyacını gideremediği için biraz gergin bir şekilde sınıfa dönmek zorunda kaldı.”
20.03.2013

Hizmetli personelin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin, öğrencide nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan gözlemler sonucunda hizmetli personelin öğrencilerde gördüğü olumlu davranışları takdir etmesinin öğrencilerin olumlu davranışlarının sıklığını artırdığı ve bu davranışlarını alışkanlık haline getirmesinde olumlu etkileri olduğu da gözlemlenmiştir. Aşağıda verilen gözlem verileri bu durumu yansıtmaya adına dikkat çekicidir.

“Okul genel temizliği sırasında bir öğrenciye yakın davrandı ve onun yaptığı davranışı takdir etti. Hizmetlinin öğrencileri zorladığı durumdakinin aksine çöpleri yere atmadı ve öğrenci daha duyarlı davrandı, sonuna kadar temizliğe devam etti.”
25.03.2013

Hizmetli personelin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının duyuşsal açıdan öğrencilere nasıl etki yapacağını ortaya

çıkarmak amacıyla yapılan gözlemler sonucunda da hizmetli personelin öğrencilere karşı kaba ve kırıcı şekilde davranmasının öğrencilerin kendilerini değersiz hissetmelerine ve aşağılık duygusu oluşturmalarına sebep olduğu gözlemlenmiş, ayrıca hizmetli personelin öğrencilerin okula karşı tutumlarını da olumsuz etkilediği görülmüştür. Bu bakımdan aşağıda verilen gözlem verileri dikkat çekicidir.

“Hizmetli bir öğrenciye biraz kaba bir şekilde kızdı. Öğrenci küçük olduğu için karşılık olarak bir şey veremedi. Öğrenci, hizmetli karşısında biraz ezik bir görüntü verdi.”
27.03.2013

Hizmetli personelin öğrencileri yaftalamasının (çalışkan-tembel, temiz-kirli vs) öğrencileri nasıl etki yapacağını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan gözlemlerle hizmetli personellerin öğrencileri yaftalamasının öğrencilerin arkadaşları ile ilişkilerini etkilediği, öğrencilerin uyum sorunları yaşamalarına sebep olduğu ve öğrencilerde değersizlik hissi oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu durumu yansıtmaya adına verilen gözlem verileri dikkat çekicidir.

“Hizmetli bir öğrenciye ailesinin hiç terbiye vermediğini, ne kadar terbiyesiz bir çocuk olduğunu söyledi. Daha sonra arkadaşları da bu öğrenci ile terbiyesizsin diyerek dalga geçmeye çalıştı.”
15.04.2013

Hizmetli personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızması veya öğüt vermesinin öğrencileri nasıl etkileyeceğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan gözlemlerde hizmetli personelin öğrencilere kızdığı zaman öğrencilerde tepki oluşturduğu, aksine istenilen davranışların tersini yaptıkları, öğüt durumunda ise öğrencilerin istenilen davranışları yapma eğilimlerinin arttığı gözlemlenmiştir. Aşağıda verilen gözlem verileri bu durumu yansıtmaya açısından dikkat çekicidir.

“Hizmetlinin bir öğrenciye okul eşyalarına zarar vermemesi konusunda öğüt veriyordu. Öğrenci onu olumlu bir şekilde onu dinledi. Öğrenci daha çok dikkat edeceğini söyledi.”
14.05.2013

BÖLÜM 5

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada okullarda çalışan eğitimci olmayan hizmetli personelin, örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine olan etkisini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem yapılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, bulgular ve yorum kısmında değerlendirilmiştir. Bu kısımda, bulgulardan hareketle araştırmanın alt amaçlarına ilişkin sonuçlar çıkarılarak tartışılmıştır. Sonunda ise araştırmacılara ve uygulayıcılara dönük önerilerde bulunulmuştur.

5.1 Sonuç ve Tartışma

Eğitim öğretim ortamının temizlik ve düzeni hizmetlilerin görevleri arasında bulunmaktadır. Paydaşlarla yapılan görüşmeler sonucunda hazır hale getirilmemiş bir eğitim ortamının öğrencilerde odaklanma problemi oluşturduğu ve dikkat dağınıklığına sebep olacağı, bunun da öğrencilerin öğrenmeye karşı ilgi ve güdülenmelerine etki ederek başarısını olumsuz yönde etkileyeceğini ortaya çıkmıştır. Başarısı olumsuz etkilenen öğrencilerin okula karşı olan tutumlarının da etkilenebileceği söylenebilir. Ayrıca ortamın fiziki düzenlenmesinin yapılmamasının; öğrenciler tarafından kendilerinin ve eğitim öğretimin önemli olmadığı gibi olumsuz bir algı oluşmasına neden olduğu ve bu nedenden dolayı öğrencinin benlik saygısının olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir. Castello (2001, akt. Yüksel, 2004) da benzer bir şekilde eğitim öğretim ortamının fiziki düzenlemeleri ile öğrencilere örtük program çerçevesinde çeşitli mesajların iletilebileceğini belirtmiştir.

Yüksel (2004) okulların bir toplumun şekillenmesinde ilk ve en önemli role sahip olduğunu, okula gelen her ferdin o ya da bu şekilde okulda çalışanlarla etkileşimi olacağını ve etkileneceğini söylemiştir. Bu çerçevede eğitimci olmayan

hizmetli personellerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek sorunlarla baş etmede okul yöneticisi ve öğretmenlere yardımcı olduğunun öğrenciler tarafından görülmesinin model alma yoluyla öğrencilerdeki yardım ve katılımcılık duygularını geliştirebileceği, başkaları için bir şeyler yaparak bencillik duygularını körelteceği ortaya çıkmıştır. Ayrıca hizmetli dâhil bütün okul personelinin kendileri için bir şeyler yapıldığının görülmesinin de öğrencilerdeki değerlilik hissini artırarak benlik saygısını geliştireceği söylenebilir. Öğrencinin kendini değerli hissettiği bir eğitim öğretim ortamının, öğrencilerin derse karşı güdülenmesine olumlu etki yaptığı sonucuna varılabilir.

Etkileşimden kaynaklanan öğretmenin örtük davranışları, tutumları öğrencileri etkilemektedir. Öğrenciler, öğretmenlerin anlattıklarından çok öğrencilere davranışlarından etkilenmektedir (Yüksel, 2004). Benzer bir şekilde okulda öğrencinin etkileşimde eğitimci olmayan personelin öğrenciye karşı tavır ve tutumları da öğrencileri etkileyebilmektedir. Eğitimci olmayan hizmetli personelin okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde öğrencilerin katılımını zorlamasının öğrencilerin kendine ve okula karşı olumsuz tutum geliştirmesine sebep olacağı söylenebilir. Ayrıca zorlama ve baskı ile yaptırılmaya çalışılan fiziki düzenlemelerin, öğrencilerin temizlik ve düzen duygusunun oluşumunu olumsuz etkileyeceği hatta karşıt tepki oluşturarak temizlik ve düzen konusunda öğrenciyi çevresine karşı duyarsızlaştıracığı söylenebilir.

Günlük okul rutinleri, kurallar ve bu kurallara öğrencilerin uyma zorunlulukları ve takip edilmesi öğrenciler için disiplin problemleri ortaya çıkarabilir. Okullarda uygulanan bu gibi örtük programlar öğrencilerin öğretmenlere ve kurallara karşı çıkmalarına sebep olabilir (Wren, 1999). Eğitimci olmayan hizmetli personelin de öğrencilerin derse giriş-çıkışlarına müdahalesi ve bazı okul yapılarının kullanımını engellemesinin öğrencilerde engellenmişlik, çekingenlik veya içine kapanıklık hissi oluşturacağı ve özgürlük ve hak kavramlarının özümsemesinde problemler oluşturacağı sonucuna ulaşılmıştır. Eğitimci olmayan hizmetli personellerin bu gibi tutumlarının, öğrencinin okula karşı olumsuz tutum geliştirmesine sebep olabilmektedir. Ayrıca eğitimci olmayan hizmetli personelin öğrencilerin özgürlük alanına müdahalesinin öğrencileri asileştirdiği ve kendisine karşı direnç göstermesine sebep olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilere uygulanan bu

tarz baskıcı tutumların öğrencilerin kişilik gelişimine de etki edeceğini söylemek mümkündür.

Örtük program ahlaki gelişim için bir araç vazifesi görebilir. Okul içinde planlanan kazanımların öğrencilere aktarılmasının paylaşılmasına olanak sağlayarak, faaliyetler yürüterek, dürüst bir oyunun parçası olarak ve başarılar ödüllendirilerek bir adalet ortamı yansıtılmalıdır (Mc Neil, 1996). Bu yüzden eğitimci olmayan personellere de önemli görevler düşmektedir. Bu personelin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir etmesinin öğrencilerin takdir etme ve edilme duygularına olumlu etkileri olacağı, yaptığı olumlu davranışların pekişerek duyarlılık kazandıracığı, benlik saygısı ve öz benlik duygusunu artıracığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca takdir edilen öğrencilerin görev ve sorumluluk alma konusundaki girişkenliklerinin de artacağı ortaya çıkmıştır.

Öğrenciler çevrelerinden, sınıf arkadaşlarından, öğretmenlerinden ve okulda çalışan diğer personellerden iletişimleri ve gözlemleri sonucu etkilenebilmektedirler. Bu izlenimler sonucu öğrenciler kalıcı davranışlar edinebilirler (Anderson, Major ve Mitchell, 1995). Bunlara paralel olarak öğrenciler eğitimci olmayan personellerden olumlu ya da olumsuz davranışları gözlemleyerek model alma yolu ile öğrenebilmektedir. Fakat olumsuz davranışların kopyalanmasının daha hızlı olmasından dolayı öğrencilerin, eğitimci olmayan personelde gözlemlemiş oldukları olumsuz davranışların öğrenci davranışlarına olumsuz etki edeceği ve eğitimci olmayan personel taklit edilerek sigara içme gibi zararlı alışkanlıkların ortaya çıkabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca okul içinde sergilenen bu gibi olumsuz davranışların okulun dış çevreden farklı olma algısını zedeleyeceği de söylenebilir. Eğitimci olmayan personelin kılık kıyafetinin, öğrencilerin bu personele olan güvenine etki ettiği de ortaya çıkmıştır.

Öğrenciler etkileşimde bulunduğu öğretmenlerin davranışlarından, tutumlarından, kişilik özelliklerinden, düşüncelerinden ve fikirlerinden örtük programda etkilendiği (Yüksel, 2004) gibi diğer etkileşimde bulunduğu eğitimci olmayan personellerden de etkilenmektedir. Bu personelin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulamasının öğrencilerin kendilerine karşı duydukları değer duygusunu zedeleyeceğini, aşağılık duygusu oluşturacağını,

eğitimci olmayan personele ve arkadaşlarına karşı hırçınlık oluşturacağını, bu hırçınlık duygusunun öğrencinin şiddet ve direnç eğilimlerini artıracığı söylenebilir. Ayrıca bu personel tarafından yapılan şiddetin, öğrencilerin okula karşı olan tutumlarına olumsuz etki ederek onları okuldan soğutacağı ortaya çıkmıştır.

Sınıf dışında geçen süre içinde cinsiyet ayrımcılığı, sosyal sınıf ayrımcılığı ve statü gibi durumlar örtük program çerçevesinde öğrencileri etkilemektedir (Hemmings, 2000). Yapılan çalışma sonucunda da öğretmen ya da okul yöneticisi gibi öğrencinin çok sık iletişime geçmediği fakat bir şekilde etkileşimde bulunduğu eğitimci olmayan personelin öğrencileri çalışkan, tembel, temiz, kirli vs. gibi etiketlerle yaftalamasının; öğrencilerde çekingenlik ve dışlanmışlık hissi oluşturacağı, öğrencilerin kendine güvenlerini azaltacağı ve benlik saygısına olumsuz etki edeceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğrencinin üzerindeki etiketi benimseyerek ona uygun davranışlar geliştireceği ve bunun da öz benliğini olumsuz etkileyeceğini, öğrenciye vurulan etiketin tüm öğrenciler tarafından kullanılmasının öğrencinin sosyal açıdan uyum problemi yaşamasına ve öğrencide dışlanmışlık duygusunu oluşmasına neden olduğu ortaya çıkmıştır.

Eğitimci olmayan personelin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızmasının öğrencilerde bu personele ve okula karşı olumsuz tutum oluşmasına ve küçük çocuklarda korku ve büyük çocuklarda da fiziki tepki oluşturacağı söylenebilir. Fakat eğitimci olmayan personelin öğrencilere öğüt vermesinin ise öğrencilerin kendilerini değerli hissetmelerine neden olduğu ve öğrencilere verilen öğütün öğrencilerdeki olumsuz davranışların bırakılma ihtimalini yükselttiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitimci olmayan personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisini incelemek amacıyla paydaşlarla yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda öğrencinin etkileşimde bulunduğu bu personelin öğrencilerin duyuşsal gelişimine etki edebileceği ortaya çıkmıştır.

5.2 Öneriler

1. Eğitim alanında yetişmese de, eğitimci olmayan personellerin örtük çerçevede okulda oynadıkları rol ve öğrencilere karşı tutum ve davranışlarının öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisinden dolayı, mevcut olan eğitimci olmayan hizmetli personel öğrencilere yönelik etkili ve olumlu iletişim becerilerini kazandırmaya dönük hizmet içi eğitim düzenlenmelidir.

2. Eğitimci olmayan hizmetli personel olarak işe başlayacak olanlar için öğrencilerle etkili iletişim, öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek, öğrencilerin duyuşsal gelişimlerinin farkında olacak şekilde personel yetiştirmeye dönük bir sertifika programı düzenlenmeli ve başarılı olmayan personel okullarda çalıştırılmamalıdır.

3. Literatürde çok fazla araştırma bulunmadığı için kantinci, servis şoförü ve güvenlik görevlisi gibi diğer eğitimci olmayan personeller için de araştırmanın kapsamı genişletilebilir.

KAYNAKÇA

Ada, Ş. ve Küçükali, R. (2009). Türk Eğitim Sistemi Ve Okul Yönetimi. Anı Yayıncılık, Ankara.

Ahwee, S., Chiappone, L. ve Cuevas, P. (2004). “The Hidden And Null Curriculums: An Experiment İn Collective Educational Biography”. Educ Stud (AESAs), 35(1): 25-43.

Anderson, D. J., Major, R. L. ve Mitchell, R. R. (1995). Hope, intolerance and greed: A reality check for teachers. Praeger/Greenwood.

Başaran, İ. E. (1983). Eğitim Yönetimi. Feryal Matbaacılık, Ankara.

Demirel, Ö. (1999). Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı. Pegem Yayıncılık, Ankara.

Demirel, Ö. (2010) Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, (Akt.), Ankara,2010

DMK, Resmî Gazete. (23.7.1965/12056)

Doğanay, A., Sarı, M. (2004). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ve Bu Değerlerin Kazandırılması Surecinde Acık ve Örtük Programın Etkilerinin Karılaştırılması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 10 (39): 355 – 383.

Dreeben, R. (1968). “On What Is Learned in School, Addison- Wesley Series in Education”. Menlo Park, California.

Eğitim Sen. Emeği Görülmeyen Eğitim Emekçileri: Memur Ve Hizmetliler. <http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/4223.pdf>, (15.12.2012).

Ekiz, D. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Anı Yayıncılık, Ankara.

Ertürk, S. (1993). Eğitimde program geliştirme. Meteksan Yayıncılık, Ankara.

Görgülü, S. (2008). İlköğretim okullarında yönetim ve denetim. Uygulama rehberi. Öğreti Yayınları, Ankara.

Hemmings, A. (2000). "The hidden corridor curriculum". The High School Journal. 83(2): 1-10.

Horn, R. A. (2003). "Developing A Critical Awareness of The Hidden Curriculum Through Media Literacy". The Clearing House, 76(6): 298-300.

İnal, K. (1998) Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik Ve Milliyetçi Değerler- 27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Müdahale Dönemlerine İlişkin Bir İnceleme-Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara üniversitesi

Jackson, P. W. (1968). Life in Classroom. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.

Jackson, P. W. (1983). Daily Grind...(in, Edts. Henry Giroux and David Purpel, The Hidden Curriculum and Moral Education.). McCurthan Publishing Corporation, Berkeley, California.

Karasar, N. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Nobel Yayıncılık. Ankara

Kohlberg, L. (1983). The Moral Atmosphere of the School. (in Edts. Henry Giroux and David Purpel, The Hidden Curriculum and Moral Education). McCurthan Publishing Corporation, Berkeley, California.

Lynch, K. (1989), *The Hidden Curriculum – Reproduction in Education*, An Appraisal, The Falmer Pres, Philadelphia.

McNeil, J. D. (1996). *Curriculum: A comprehensive introduction* (5th ed.). Harper Collins College Publishers, New York.

MEB (2009). Okullardaki Temizlik Hizmetleri.http://iogm.meb.gov.tr/files/Okullardaki_Temizlik_Hizmetleri.pdf,(11.04.2011).

MEB (2003). İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Resmî Gazete: 27.8.2003/25212, Tebliğler Dergisi: EYLÜL 2003/2552.

Özer, B. (1998). Öğrenmeyi Öğretme. A. Hakan (Ed.), *Eğitim Biliminde Yenilikler* (147-164). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir.

Sarı, M. (2007). Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek “Okul Yaşam Kalitesi”ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma, Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Sönmez, V. (2008). “Opposite curriculum”. *Eurasian Journal of Educational Research*. 30: 99-115.

Sönmez, V. (2011), *Eğitim Felsefesi*, (Akt.), İstanbul, 2011, s.35.

Skelton, A. (1997). “Studying hidden curricula: Developing a perspective in the light of postmodern insights”. *Curriculum Studies*. 5(2): 177–193.

Şişman, M. ve Taşdemir, İ. (2005). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Pegema Yayıncılık, Ankara.

Wren, D. J. (1999). “School Culture: Exploring The Hidden Curriculum. Adolescence”, 34 (135): 593 – 596.

Vallance, E. (1983). Hiding the Hidden Curriculum: An Interpretation of the Language of Justification in Nineteenth Century Educational Reform. (in Edts. Henry Giroux and David Purpel, The Hidden Curriculum and Moral Education). McCurthan Publishing Corporation, Berkeley, California.

Taymaz, H. (2008). Okul yönetimi. Pegema Yayıncılık, Ankara.

Tezcan, M. (2003). “Gizli Müfredat. Eğitim Sosyolojisi Açısından Bir Kavram Çözümlemesi”. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 1 (1): 53 – 58.

Tuncel, İ. (2008). Duyuşsal Özelliklerin Gelişimi Açısından Örtük Program, Doktora Tezi, Ankara.

Uzuner, Y. (1999). Niteliksel araştırma yöntemlerinin özellikleri, IV. ulusal eğitim bilimleri kongresinde sunulmuş bildiri. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eskişehir.

Veznedaoğlu, L. (2007) Okulda Ve Sınıfta Örtük Program (Bir Özel İlköğretim Okulu Örneği) Yayımlanmamış Doktora Tezi

Yalın, A. (2008) YSÖP rehber kitap. MEB Yayınları, Ankara.

Yangın ve Dindar (2010). “İlköğretim Okullarında Örtük Programın Varlığına İlişkin Bir Araştırma (Türkiye: Siirt İli Örneği)- GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(3): 1017–1038.

Yıldırım, A. & Simsek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yüksel, S. (2002). Yükseköğretimde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri ve Örtük Program. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (15) 1: 361- 370.

Yüksel, S. (2004). Örtük Program. Eğitimde Saklı Uygulamalar. Nobel Yayınları, Ankara

Yüksel, S. (2005). “Kohlberg ve Ahlak Eğitiminde Örtük Program: Yeni İlköğretim Programlarında Yer Alan Ahlaki Değerleri Kazandırma İçin Bir Açılım”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. (5) 2: 307 – 338.

EKLER

EK-1 Paydaşlara Uygulanan Görüşme Formu

Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisini Araştırmak İçin Kullanılacak Görüşme Formu

Sayın katılımcı; bu görüşme, eğitimci olmayan hizmetli personelin örtük program çerçevesinde öğrencilerin duyuşsal gelişimine etkisini incelemek için, sizin bu konudaki görüşlerinizi almak amacıyla gerçekleştirilecektir. Görüşleriniz bilimsel araştırma amaçlı olarak kullanılacak olup, kişisel bilgileriniz saklı tutulacaktır. Görüşme süresi tahminen 30–60 dakika arasında sürecektir. Düşüncelerinizi benimle paylaştığınız ve ilginiz için teşekkür ederim

Mustafa DEMİR

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi

Branş:.....

Çalışma Süresi:.....

Sınıf (öğrenci için):.....

Sorular

1. Eğitim öğretim ortamının hizmetli personel tarafından hazır hale getirilmemesi öğrencide duyuşsal açıdan ne gibi etkiler oluşturabilir?

2. Hizmetlilerin eğitim öğretim sürecine etki edebilecek sorunlarla baş etmede okul yöneticilerine ve öğretmenlere yardımcı olduğunun görülmesi öğrencileri duyuşsal olarak nasıl etkiler?

3. Okul ve sınıf için yapılan fiziki ortam düzenlemelerinde (temizlik düzen gibi) hizmetliler öğrencilerin katılımını zorlar mı? Böyle yapması öğrenciyi nasıl etkiler?

4. Hizmetlilerin öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarına müdahalesi ve bazı okul yapılarının kullanımı engellemesi (tuvalet, spor salonu vs) öğrencileri nasıl etkiler?

5. Hizmetlinin öğrencilerdeki olumlu davranışları takdir ettiği olur mu? Böyle davranması öğrencide nasıl etki yapar?

6. Hizmetlilerin model olma açısından kişisel özellikleri öğrencilerin duyuşsal gelişimini nasıl etkiler?

7. Hizmetlilerin öğrencilere karşı kırıcı hitap etmesi, kaba davranması ve şiddet uygulaması duyuşsal açıdan öğrencileri nasıl etkiler?

8. Hizmetlilerin öğrencileri yaftalaması (çalışkan tembel, temiz kirli vs) öğrenciyi nasıl etkiler?

9. Hizmetlilerin olumsuz davranış gördüğü öğrencilere kızması veya öğüt vermesi öğrenciyi duyuşsal açıdan nasıl etkiler?

EK-2 Gözlem Bulgu Örnekleri

②

27.02.2013

- Öğrenciler sınıfa girildiğinde sınıf çok dağınık.
Öğrenciler sınıfa sığınak olmasından dolayı rahatlıkla
oldukları ve ne kendilerine ne de okula önem vermediklerini
belirttiler.

06.03.2013

- Hizmetli personelin daha önce iftandığı çocuklar,
kendisi de ona yardım etmeye çalıştıkları öğrencilerin
diğer arkadaşları ile de yardım kastını gösterdiler.

16.03.2013

- Hizmetli bazı eşyaların kaymasında öğrenciler
de yardım da çalışmıştı. Birtane tane 8. sınıf
öğrencisi ona tepki göstererek "bu benim işim değil
ben yapmam" dedi.

19.03.2013

- Sabah yapılan çevre temizliğinde öğrenciler kontrol
eden hizmetli onları biraz zorladı. Bazı öğrenciler
yerden atıkları asırları hizmetli görünmeden geri yere attı.

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa DEMİR, 1982 yılında Kahramanmaraş'ın Merkez ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Kahramanmaraş'ta tamamladı. 2005 yılında Hacettepe İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 2005–2008 yılları arasında Ankara'da özel bir eğitim kurumunda, 2008–2012 yılları arasında Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesi Nezihe Osman Atay İlköğretim Okulunda çalıştı. 2012 yılından itibaren Kahramanmaraş ili Türkoğlu ilçesi Yolderesi Ortaokulunda matematik öğretmenliği yapmaktadır. Halen aynı görevde devam etmekte, evli ve 2 çocuk babasıdır.